

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

Мозговий Л.І.

Степанов В.В.

«СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
(денної форми навчання)

Слов'янськ
2020 р.

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної та економічної освіти

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

Затверджено НМР
Протокол № 1 від 31. 08. 2020

Затверджено на засіданні
кафедри філософії,
історії та соціально-гуманітарних
дисциплін №1 від 27.08.2020
Зав. кафедрою: Федь В.А.

«СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
(денної форми навчання)

Слов'янськ - 2020 р.

УДК [316+32] (073)
ББК 60.56я73+66.0я73
Н 156

Рецензенти:

- доктор філософських наук, професор кафедри охорони праці та екологічної безпеки ННПП УПА Богданова Н.Г.
- доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін, Донбаського державного педагогічного університету Ємельяненко Г.Д.

Укладачі:

- доктор філософських наук, професор **Мозговий Л.І.**
- кандидат філософських наук, доцент **Степанов В.В.**

Відповідальний за випуск: доктор філос. наук, проф. **Мозговий Л.І.**

Н 156 «Соціально-політичні студії» навчально-методичний посібник для семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Педагогічного факультету (денної форми навчання) / уклад.: Л.І. Мозговий, В.В. Степанов// – Слов'янськ: ДДПУ, 2020. – 75 с.

«Соціально-політичні студії» навчально-методичний посібник для семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Педагогічного факультету розроблено на основі нормативних документів Міністерства освіти і науки України, а також програм з курсів, провідних навчальних закладів педагогічного спрямування. Матеріал репрезентовано згідно з кредитно-трансферною системою оцінювання знань бакалаврів. Зручність та системність посібника дозволить використати його при підготовці до семінарських та практичних занять, складання заліків та іспитів.

Вивчення курсу сприяє формуванню політичної культури здобувачів, їх здатності аналізувати соціальну реальність, орієнтуватися в сучасних політичних процесах.

Навчально-методичний посібник орієнтовано на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, викладачів вищих навчальних закладів та науковців.

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою університету (протокол № 1 від 31.08.2020 р.)

УДК [316+32] (073)
ББК 60.56я73+66.0я73
ДДПУ 2020

З М І С Т

1. ВСТУП.....	5
2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
3 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	12
5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	13
6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ.....	15
7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	17
8. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	18
9. КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ (завдання для поточного контролю).....	25
10. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	50
11. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СПІВБЕСІДИ З ДИСЦИПЛІНИ.....	53
12. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ.....	55
13. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	72

1. ВСТУП

«Соціально-політичні студії» навчально-методичний посібник для семінарських занять та самостійної роботи складений відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Педагогічного факультету (денної форми навчання) зі спеціальностей: 011 освітні, педагогічні науки; 012 дошкільна освіта; 12 Дошкільна освіта; 231 соціальна робота; 232 соціальне забезпечення; 011 освітні, педагогічні науки.

За освітньо-професійними програмами: дошкільна освіта; соціальна робота; соціальне забезпечення; дошкільна освіта. Початкова освіта; дошкільна освіта. Практична психологія; соціально-виховна робота з дітьми та молоддю.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні і специфічні закони та закономірності розвитку і функціонування історично визначених соціально-політичних систем, механізм їх прояву в діяльності особистостей та соціальних груп, а також влада, держава, соціально-політичний процес у всіх його багатовимірних аспектах.

Анотація навчальної дисципліни: дисципліна спрямована на розкриття особливостей соціологічного і політологічного знання про суспільство, моделей соціального порядку і взаємодій, базових вимірів та проблем сучасного суспільства, логіки його розвитку, соціально-культурних і політично-культурних характеристик і тенденцій розвитку сучасного українського суспільства. Під час вивчення дисципліни увага зосереджується на вимірах цінностей, ідентичності, нерівностей, соціальної солідарності і конфліктів, соціальних відносин в системах зайнятості і політики, історії політичної думки, питанням влади, режимів у політиці, політичним системам суспільства та державі, громадянському суспільству, демократії, партіям та партійним системам, виборам, світовій політиці.

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціально – політичні студії» є засвоєння здобувачами значення основних категорій політології та соціології: змісту соціальних і політичних інститутів, влади як суспільно - політичного феномену, особистості як суб'єкта соціально – політичних відносин, місця і ролі лідерства та еліт в соціально - політичній ієрархії, політичній культурі як суспільного явища, соціально-політичних процесів у суспільстві, політико - соціальних відхилень та конфліктів, громадської думки та соціально-політичних технологій, сутності світової політики в епоху глобалізації.

За результатами вивчення дисципліни здобувач набуде таких компетентностей:

а) інтегральних: здатність розв'язувати спеціалізовані завдання в предметній сфері політології та застосовувати ключові теорії і методи політичних досліджень та аналізу політики у експертно-аналітичній, політико-організаційній, консультаційній, викладацькій і громадській сфері практичної професійної діяльності;

б) загальних: здатність спілкуватися українською мовою та використовувати її у професійному спілкуванні, розуміння процесів генези та розвитку історії і культури України, загальних основ філософії та їх використання у професійній діяльності, здатність до творчого мислення, яке полягає у нестандартному вирішенні задач, самостійності міркувань та умовиводів; до цілеспрямованого накопичування знання, самостійного пошуку та опрацювання інформації;

в) спеціальних (фахових і наукових): здатність системно розуміти соціально-політичну сферу суспільства відповідно до сучасного наукового рівня; оцінювати та узагальнювати інформацію щодо ефективності діяльності соціальних і політичних інститутів суспільства; прогнозувати вплив різних соціально-політичних чинників на розбудову України як демократичної, правової, соціальної держави, формування громадянського суспільства; визначати основні показники кризи політичної влади в сучасному українському суспільстві; аналізувати специфіку соціальних, соціально - політичних та соціально-психологічних явищ і процесів у суспільстві, трудовому колективі, сім'ї; володіти навичками аналізу міжнародної інформації, орієнтуватися в міжнародних соціально-політичних обставинах, геополітичних проблемах, місці та ролі України на міжнародній арені.

Структура і зміст дисципліни

Кількість годин за навчальним планом

Всього - 120 годин, аудиторні заняття - 40 годин.

Підсумкова звітність - залік.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 120 години /4 кредити ECTS.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ № I Теоретико-методологічні засади дослідження соціально-політичних відносин, явищ і процесів.

Тема №1. Соціально-політичні студії як навчальна дисципліна

Об'єкт і предмет соціально-політичних студій. Категоріальний апарат і функції соціально-політичних студій. Методологія соціально-політичних досліджень. Концепції соціально-політичного знання.

Об'єкт і предмет соціології. Основні методологічні засади соціології як науки. Специфіка соціологічного аналізу соціальних явищ. Принципи діяльності, комплексності, системності, детермінізму, історизму в соціологічному знанні. Ціннісний підхід у соціології. Категорії та закони соціології.

Система соціологічних знань та їх елементи. Системна єдність соціології як науки і плюралізм її теоретичних напрямків. Загальні, спеціальні і галузеві соціологічні теорії. Емпіричні соціологічні дослідження. Фундаментальні і прикладні дослідження.

Основні функції соціології як науки: теоретично-пізнавальна, пояснювальна, описова, тощо. Соціологія і проблема наукового управління суспільством. Значення соціології для розв'язання соціально-економічних і політичних проблем модернізації українського суспільства.

Тема №2. Суспільство як цілісна система

Поняття про суспільство і його типи. Характеристика суспільства як соціальної системи. Зміст основних елементів суспільної системи. Джерела і характер суспільного розвитку. Системний підхід до суспільства в соціології. Аналіз суспільства з позицій детермінізму. Концепція суспільства в функціоналізмі і індивідуалізмі.

Тема №3. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність

Структурна парадигма в сучасній соціології. Поняття «соціальна структура» в соціології. Процеси трансформації соціальної структури українського суспільства. Соціальні статуси. Розходження (неспівпадання) статусів. Ієрархія статусів. Соціальні спільноти і соціальні групи. Квазігрупи та соціальні кола Я.Щепанського. Класифікація соціальних груп та їх характеристики. Структура груп. Групова динаміка, комунікації та лідерство в групах. Методи вимірювання. Соціальні організації та її елементи. Бюрократія як група управління. Соціальна стратифікація. Теорія соціальної стратифікації та її виміри. Стратифікаційні системи та їх історичні типи. Гетерогенність та нерівність як базові характеристики суспільства. Структурні параметри: номінальні та рангові. Статусний профіль. Соціальні класи. Марксистська теорія класів. Моделі класової структури суспільства. Середній клас в контексті різних теорій та підходів стратифікації. Освіта як критерій соціальної диференціації. Маргінальність та бідність. Соціальна політика регулювання стратифікаційних процесів. Соціальна мобільність. Соціальна мобільність як складова стратифікаційних змін у суспільстві. Класифікація мобільності. Групова та індивідуальна мобільність. Соціальна клаузула. Міграція. Обсяг мобільності, дистанція мобільності. Одиниця дистанції мобільності.

Тема №4. Суб'єкти суспільного життя (соціологія особистості, сім'ї, молоді; етносоціологія) та соціальні інститути

Ключові поняття і категорії соціології особистості. Філософсько-соціологічні уявлення про особистість. Основні проблеми соціології особистості. Сім'я як соціальний інститут і мала соціальна група. Система категорій соціологічного дослідження сім'ї. Основні підходи до вивчення сім'ї в соціологічній думці. Тенденції розвитку сучасної сім'ї. Місце соціології молоді в системі соціологічного знання та в державній молодіжній політиці. Основні поняття і категорії соціології молоді. Стан дослідження молодіжних проблем і необхідність розвитку соціології молоді в Україні. Етносоціологія та предмет її дослідження. Методологічні підходи до вивчення етнічних спільнот. Проблематика етносоціології та соціології нації. Соціальні інститути.

Тема №5. Сфери життєдіяльності соціальних суб'єктів (соціологія культури, соціологія політики, соціологія освіти.)

Методологічні засади соціологічного аналізу культури. Поняття культури та специфіка її дослідження в соціології. Основні категорії соціології культури. Специфіка соціокультурної ситуації в Україні. Соціально-політична сфера суспільства, система політичних відносин. Предмет соціології політики. Політика. Політичні інститути. Політична культура. Мотиви соціально-політичної поведінки. Держава. Влада. Демократія, демократичні інститути. Соціальні конфлікти. Теорія соціальних катастроф. Соціально-політична криза. Політична структура суспільства. Феномен бюрократії. Методологічні основи соціології освіти. Тенденції розвитку соціології освіти. Соціологічна освіта в Україні: проблеми та перспективи. Функції освіти в суспільстві. Сфера освіти та її соціологічне вивчення.

Тема №6. Організація і проведення конкретно-соціологічних досліджень (розробка програми)

Розробка програми конкретно-соціологічних досліджень. Підготовка до проведення конкретно-соціологічного дослідження та його етапи. Програма соціологічного дослідження: вимоги до розробки. Основні складники методологічної частини програми соціологічного дослідження. Методична частина програми конкретно-соціологічного дослідження. Розрахунок і обґрунтування вибірки. Основні методи конкретно-соціологічного дослідження. Стратегічний та робочий плани дослідження.

Розділ II. Політологія як система знань про політику.

Тема №7. Політика як елемент суспільного життя

Політика як суспільне явище. Об'єкт і предмет політичної науки. Проблеми розвитку методології: класичні, некласичні і пост класичні методології. Методи та принципи політологічного дослідження. Понятійно-категоріальний апарат політичної науки. Рівні розуміння феноменів світу політичного.

Політична наука як сукупність субдисциплін і напрямів дослідження. Фундаментальна і прикладна політологія. Структура політології як навчальної дисципліни.

Політична наука в системі соціально-гуманітного знання. Функції політології.

Тема 8. Політична система суспільства. Держава як базовий елемент політичної системи

Політична та державна влада: поняття та структура. Політико-владна легітимність. Типи легітимності. Форми політичної влади та її функції. Співвідношення влад у сучасному суспільстві. Основні тенденції у трансформації та модернізації політичної влади у сучасному українському суспільстві. Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Основні теорії політичних систем. Сутність, структура, функції політичної системи суспільства. Провідна роль держави в політичній системі. Типи політичних систем. Теорія розподілу державної влади, її сутність та значення. Поняття держави, її визначальні ознаки. Основні теорії походження держави. Сутність, функції і структура держави. Форми

державного правління. Форми державного устрою. Функції держави. Демократична, соціальна, правова держава.

Тема №9. Світові політико-ідеологічні доктрини

Поняття, структура й функції політичної ідеології. Як і під впливом чого формуються політичні ідеології. Які є підходи до пояснення суті ідеології та джерел її формування. Критерії класифікації ідеологій. Функції та особливості ідеологічних доктрин. Зміст і особливості ідеології лібералізму на різних історичних етапах. Характер зв'язку інших ідеологій сучасності з ідеологією лібералізму. Зміст і різновиди консерватизму. Передумови виникнення та основні течії соціалізму і комунізму. Ідеологія націоналізму та її доктринальні різновиди. Суть ідеологій фашизму, ісламізму, фемінізму, енвайронменталізму.

Тема №10. Політичні партії та партійні системи

Предмет і об'єкт партіології, сучасна методологія. Історія становлення і розвитку політичних партій, їх основні етапи. Головні закономірності і тенденції розвитку теорії політичних партій й партійних систем. Елементи (індикатори) політичних партій, основні функції політичних партій, їх типологія та сутність. Основні типи та способи визначення конфігурації партійних систем. Ідейно-політичне спрямування та концептуальні засади політичних партій в Україні. Головні принципи утворення політичних партій та партійної системи України. Методологія аналізу політичних партій й партійних систем. Політичні методи, цілі, проблеми, розв'язання й політичну логіку політичних партій. Ознаки, основні критерії і типи політичних партій. Різновиди партійних систем, їх концептуальне спрямування. Програмні положення і практичні дії сучасних політичних партій, рухів, організацій України та зарубіжних країн.

Тема: 11. Політичний процес та його структура. Політичне лідерство та політична еліта

Поняття політичного процесу. Методологічні підходи до визначення політичного процесу: інституціональний підхід, біхевіоральний напрям, структурно-функціональний аналіз, соціологічний підхід, теорія раціонального вибору, дискурсний підхід. Типи політичних процесів. Структура і актори політичного процесу. Етапи політичного процесу. Політичні зміни та їх типи. Особливості політичних процесів

Поняття, сутність і природа політичних змін. Типи політичних змін. Політична криза. Стабільність: теоретичні підходи до визначення поняття. Проблема взаємозв'язку політичної стабільності і демократії. Теорія "консолідації демократії" (Ф. Шміттер) і стабільність в посткомуністичних державах. Нестабільність і її параметри. Політична криза і проблема насильства. Основи мирного врегулювання політичних криз. Конфлікт та згода в політичному процесі. Поняття політичного конфлікту. Політичний конфлікт і його характеристики. Виникнення політичного конфлікту, стадії розвитку. Основні різновиди політичних конфліктів у сучасному світі. Поняття і механізм управління політичним конфліктом. Збройні конфлікти в сучасному світі. Шляхи вирішення політичних конфліктів. Проблема місця та

ролі силового примусу у вирішенні політичного конфлікту. Суспільний консенсус як метод та спрямованість політичного життя. Проблеми та перспективи “безконфліктної” модернізації.

Виникнення та основні категорії елітології. Значення політичної еліти для розвитку суспільства, її місце в ньому. Ціннісний і функціональний підходи до визначення політичної еліти. Завдання і загальна характеристика еліти в межах цих підходів. Ознаки політичної еліти. Максимальна концентрація влади. Вплив та форми його вираження. Поняття і роль еліти „в тіні”. Вузька соціальна база. Певний рівень внутрішньої згуртованості і взаємопов’язаності. Феномен клубу еліт. Формальна структура політичної еліти. Галузеві і функціональні елітні групи. Особливі риси і функції „топ-еліти”. Структура еліти за неформальними критеріями. Клани, кліки, стратегічні групи і вето-групи. Клієнтелізм і неопатімоніальна держава. Співвідношення формальної і неформальної структур еліти.

Мобільність політичної еліти Поняття мобільності еліти та її складові: рекрутація (інкорпорація), екскорпорація і ротація. Рекрутування як процес входження людини до складу еліти. Призначення, створення і функціонування пределітної зони. Механізми рекрутації: вибори як відбір за певними критеріями, призначення, успадкування. Принципи висування кандидатів до складу еліти. Поняття і види каналів рекрутування політичної еліти. Проникність каналів рекрутування. Типи рекрутаційних систем: антрепренерська та система гільдій. Відкрита і закрита еліта. Екскорпорація як вихід із еліти. Сутність, призначення і функціонування екселітної зони. Причини і характер екскорпорації. шляхи виходу з політичної еліти, політичного класу або усіх значущих сфер. Повна і часткова екскорпорація та її наслідки. Можливості повернення у політичну еліту після часткової екскорпорації.

Класичні концепції політичної еліти. Сутність парадигми егалітаризму. Еліта в марксистській концепції суспільного устрою. Критерії стратифікації за М. Вебером. Ціннісний погляд на еліту в теорії В. Парето. Критерії визначення еліти та отримання „етикеток”. Класифікація еліти. Сутність і засоби „циркуляції еліт”. Основні шляхи взаємодії еліти й не еліти. Причини, механізм реалізації і значення революції. Основні положення організаційної теорії еліт Г. Моска в роботі „Основи політичної науки”. Сутність правлячого класу та його внутрішня організація. Поділ еліти на аристократичну і демократичну: спільне і відмінне. Виділення еліти „в тіні”, її місце та роль в системі влади. Причини і механізм зміни політичної еліти. Поняття „політичної формули” та її роль у правлінні й оновленні еліти. Функціональний підхід до трактування еліти в концепції Р. Міхельса. Причини політичної стратифікації, якості керівництва і мас в умовах демократії. Сутність „Залізного закону олігархічних тенденцій” Р. Міхельса та М. Острогорського. Основні теоретичні положення, які є загальними для класичних концепцій. Українська наукова спадщина щодо призначення, становлення і функціонування політичної еліти.

Сучасні теорії політичної еліти Проблема еліти та її співвідношення з масами у концепції радикального елітаризма. Відстоювання ідеї аристократичного суспільства в концепції елітаризма (Ф. Ніцше, В. Парето, Г. Моска, Ортега-і-Гасет). Неоелітаризм як сучасний послідовник цього теоретичного напрямку.

Тема №12. Основи теорії міжнародних відносин.

Концептуальні особливості теорії МВ. Предмет та методологія теорії міжнародних політичних відносин. Основні напрями історичного розвитку теорії міжнародних відносин, їх концептуальні та методологічні особливості. Міжнародні системи (Мс). Система міжнародних відносин. Міжнародні системи (Мс). Система міжнародних відносин: дефініції, головні елементи, структура, типи взаємодій в системі. Процеси інтеграції та дезінтеграції в системі міжнародних відносин.

Суб'єкт міжнародних відносин. Зовнішньополітична діяльність суб'єктів МВ. Процес формування зовнішньополітичного рішення. Суб'єкт міжнародних відносин і процес взаємодії інтересів суб'єктів в міжнародних відносинах. Зовнішньополітична діяльність суб'єктів міжнародних відносин і процес формування зовнішньополітичного рішення.

Сила в міжнародних відносинах. Імплементация політичних рішень. Міжнародний конфлікт. Сила в міжнародних відносинах. Імплементация (впровадження) політичних рішень. Міжнародний конфлікт

3. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 120	Рік підготовки:	
	3-й	4-й
	Семестр	
	5-й	7-й
Тижневих годин для денної форми навчання: контактних – 4, самостійної роботи здобувачів – 12	Лекції	
	24 год.	14 год.
	Практичні, семінарські	
	16 год.	6 год.
	Лабораторні	
	- год.	- год.
Самостійна робота		

	год. 80	год. 80
	Вид контролю: залік	

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	зокрема					усього	зокрема					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ І. Теоретико-методологічні засади дослідження соціально-політичних відносин, явищ і процесів													
Тема №1 Соціально-політичні студії як навчальна дисципліна		11	2	2			7	7		2			5
Тема №2. Суспільство як цілісна система		11	2	2			7	7	2				5
Тема №3. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність		11	2	2			7	5					5
Тема №4. Суб'єкти суспільного життя (соціологія особистості, сім'ї, молоді, етносоціологія і соціологія нації) та соціальні інститути		11	2	2			7	5					5
Тема №5. Сфери життєдіяльності соціальних суб'єктів (соціологія культури, соціологія політики, соціологія освіти.)		10	2	2			6	7	2				5
Тема №6. Організація і проведення конкретно-соціологічних досліджень (розробка програми).		8	2				6	7	2				5
Розділ ІІ. Політологія як система знань про політику													

Тема №7. Політика як елемент суспільного життя	11	2	2			7	7	2				5
Тема №8. Політична система суспільства. Держава як базовий елемент політичної системи	9	2				7	5					5
Тема №9. Світові політико-ідеологічні доктрини	10	2	2			6	7		2			5
Тема №10. Політичні партії та партійні системи	9	2				7	7		2			5
Тема №11. Політичний процес та його структура. Політичне лідерство та політична еліта	11	2	2			7	9	4				5
Тема №12. Основи теорії міжнародних відносин	8	2				6	7	2				5
Всього годин	120	24	16			80	80	14	6			60

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Соціально-політичні студії як навчальна дисципліна	2
2.	Суспільство як цілісна система	2
3.	Соціальна стратифікація та соціальна мобільність	2
4.	Суб'єкти суспільного життя (соціологія особистості, сім'ї, молоді; етносоціологія) та соціальні інститути	2
5.	Сфери життєдіяльності соціальних суб'єктів (соціологія культури, соціологія політики, соціологія освіти.)	2
6.	Організація і проведення конкретно-соціологічних досліджень (розробка програми)	2
7.	Політика як елемент суспільного життя	2
8.	Політична система суспільства. Держава як базовий елемент політичної системи	2
9.	Світові політико-ідеологічні доктрини	2
10.	Політичні партії та партійні системи	2

11.	Політичний процес та його структура. Політичне лідерство та політична еліта	2
12.	Основи теорії міжнародних відносин	2
	Разом	24

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет, методологія та структура курсу	2
2.	Суспільство як соціальна система	2
3.	Соціальна структура і стратифікація	2
4.	Соціальні відхилення та конфлікти	2
5.	Людина як суб'єкт і об'єкт політики	2
6.	Громадсько-політичні об'єднання як інститути політичної системи	2
7.	Соціальні та політичні процеси	2
8.	Світовий політичний процес та міжнародні відносини	2
	Всього	16

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структура і рівні соціологічного знання, парадигми соціології	4
2.	Сутність соціальних інститутів та їхнє значення у системі суспільних відносин.	4
3.	Поняття соціальної групи, її функції та різновиди	4
4.	Соціальна структура українського суспільства та тенденції її розвитку	4
5.	Особливості соціологічного аналізу особистості.	4
6.	Соціальний статус і соціальні ролі особистості	4
7.	Сутність, механізм і основні функції соціального управління	4
8.	Предмет соціології політики	4
9.	Роль релігійного чинника у політиці	4

10.	Засоби масової інформації і влада	4
11.	Політична система суспільства, структура і функції	4
12.	Типи політичних систем. Тенденції трансформації політичної системи сучасної України	4
13.	Концепції виникнення держави, функції держави. Форми і типи державного правління	4
14.	Природа, концепції та класифікація політичного лідерства	4
16.	Основні принципи функціонування виборчих систем	4
17.	Політична діяльність і політична участь. Лобізм	4
18.	Походження елітаризму: світові і вітчизняні теорії	4
19.	Політична еліта і лідерство в Україні	4
20.	Основні категорії геополітики	4
	Всього	80

Методи навчання

- лекції;
- практичні заняття;
- складання конспекту;
- підготовка рефератів;
- складання тестів контролю знань, умінь і навичок здобувачів із заданої теми, тощо.

Методи поточного та підсумкового контролю

- поточне тестування на практичних заняттях та в процесі консультативної роботи;
- опитування та бесіди на практичних заняттях;
- перевірка виписок, тез та конспектів літературних джерел;
- поточні контрольні роботи.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни “Соціально-політичні студії” здійснюється на основі результатів поточного контролю (ПК).

Загальним об’єктом оцінювання знань здобувачів є відповідні частини навчальної програми дисципліни “Соціально-політичні студії”, засвоєння якої перевіряється під час ПК.

Завдання ПК – перевірка розуміння й засвоєння навчального матеріалу курсу, здатності осмислити зміст окремих тем, умінь застосовувати отримані знання з дисципліни “Соціально-політичні студії” при вирішенні професійних завдань.

Об’єктами ПК знань здобувачів з курсу “Соціально-політичні студії” є: – систематичність та активність роботи на лекціях, семінарських заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень

знань при обговоренні питань); виконання завдань для самостійного опрацювання; – інші форми робіт. Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем наприкінці вивчення кожної теми. Критеріями оцінювання ПК є: активність та рівень знань при обговоренні питань семінарських занять, відвідування відповідних форм навчального процесу, самостійне доопрацювання окремих тем чи питань, інші форми робіт. Підсумковий бал за результатами ПК визначається під час останнього в навчальному семестрі семінарського заняття.

Максимальна кількість балів за ПК – 40.

Результати ПК знань здобувачів вносяться до відомості обліку поточної успішності. Вони є основою для визначення загальної успішності здобувача з дисципліни “Соціально-політичні студії” і враховуються при виставленні балів за підсумковий контроль знань (ПКЗ).

Також самостійна робота. Самостійна робота полягає у виконанні здобувачами завдань, визначених у переліку тем семінарських занять. Самостійна робота оцінюється за наслідками вибіркової перевірки рівня засвоєння всіх питань, винесених на самостійну роботу. За самостійну роботу здобувач може отримати до 10 балів. При отриманні менше 6 балів, самостійна робота вважається не виконаною і здобувач отримує можливість її перескладати.

Перелік питань і завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома здобувачів на початку навчального року.

Умови допуску до підсумкового контролю: обов’язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх практичних занять, виконання завдань самостійної роботи.

Підсумкове оцінювання рівня знань здобувачів з курсу “Соціально-політичні студії” здійснюється на основі результатів ПК та ПКЗ за 100-бальною шкалою.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі лекційного заняття виставляється за такими критеріями:

- присутність здобувача на лекції, складання її конспекту та активна участь у процесі лекції.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів у процесі практичного (семінарського, лабораторного) заняття виставляється за такими критеріями:

- під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;

- під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;

- у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми, порушеної в завданні; за володіння формулами

та математичними методами, необхідними для виконання завдання; за отриманий правильний результат.

Максимальна кількість балів під час оцінювання результатів навчання здобувачів у процесі написання поточних, проміжних контрольних робіт виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Максимальна кількість балів при оцінюванні результатів навчання здобувачів під час контрольного заходу виставляється за правильні відповіді на всі питання. Максимальна кількість балів під час оцінювання рефератів та презентацій за визначеними темами виставляється відповідно до критеріїв:

- за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);
- за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на літературні джерела;

- за наявність змістовних висновків;

- за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Унаслідок невиконання окремих критеріїв із тієї чи іншої форми контролю знань кількість балів, яка виставляється здобувачеві, може бути знижена:

- за неповну відповідь – 0,5 бала;

- за кожну неправильну відповідь – 0,5 бала;

- за невчасне виконання індивідуальної роботи – 0,5 бала;

- за недостовірність поданої інформації – 0,5 бала;

- за недостатнє розкриття теми – 0,5 бала;

- за відсутність посилань на літературні джерела – 0,5 бала.

Результати поточного контролю результатів навчання здобувачів (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться викладачем у кінці кожного заняття до відома всіх здобувачів і проставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять» та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Для підсумкового контролю у формі заліку

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	неприйнято

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Матеріали та ресурси: дистанційний курс
<http://ddpu.edu.ua:9090/moodle/course/view.php?id=155>

- 1) Платформи та сервіси дистанційного навчання: Moodle, Google Classroom, LearningApps, Padlet, Lore, EduBrite, Cornerstone OnDemand, Versal, Basecamp, Edmodo, Peer 2 Peer University, Coursmos, Stepic тощо.
- 2) Платформи електронного навчання: EdEra, Prometheus, Coursera, EDX, Canvas Network, CyXaPi та ін.
- 3) Інтернет-ресурси для онлайн опитувань: Google.com, Uptolike.com, Examinare та ін.
- 4) Програми презентацій: Microsoft PowerPoint, Open Office Impress, Prezi.
- 5) Програми тестування: MyTestX, UniTest System, OpenTEST2, HotPotatos, Google forms.

Комп'ютер (ноутбук), програмне забезпечення, підключення до мережі Інтернет.

Також:

1. Контрольно-тестові програми.
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Нормативні документи.
4. Підручники.
5. Ілюстративні матеріали.
6. Соціологічні словники.
7. Політологічні словники.

8. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ”

Тема 1. Предмет, методологія та структура курсу.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Об'єкт, предмет, категоріальний апарат і функції соціально-політичних студій.
2. Закони соціально-політичної сфери буття суспільства.
3. Методологія соціально-політичних досліджень.
4. Сучасні парадигми соціально-політичного знання.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Основні підходи до побудови структури соціологічної науки.
2. Рівні та типи соціологічного знання.
3. Основні парадигми і школи політології.
4. Політологія замість ідеології: чи необхідна політична освіта демократичному суспільству?
5. Хто є хто у світовій політичній науці.
6. Системний підхід і комп'ютерне моделювання у політичному прогнозуванні.

Література:

1. Лукашевич М. П. Соціологія: загальний курс: [навч. посіб.] / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – Київ: Каравела, 2011. – 408 с.
2. Соціологія: навч. посіб. / за ред. С. О. Макеєва. – 5-те вид., перероб. і допов. – Київ: Т-во “Знання”, КОО, 2012. – 566 с

3. Соціологія: підручник / В. Г. Городяненко та ін.; ред. В. Г. Городяненко. – 3-тє вид., перероб., допов. – Київ: Академія, 2008. – 544 с.

4. Соціологія: підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін.; за ред. М. П. Требіна. – Харків: Право, 2010. – 224 с.

5. Баранівський В. Ф. Політологія: підручник / В. Ф. Баранівський ; Нац. акад. упр. – Київ: НАУ, 2016. – 235 с.

6. Політологія: підручник / В. Г. Антоненко, В. Д. Бабкін, О. В. Бабкіна, та ін. ; за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенка. — 3-тє вид., переробл., допов. — Київ : Академія, 2013. — 567 с.

7. Піча В. М. Політологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / В. М. Піча, Н. М. Хома ; за ред. В.М.Пічі. — 5-тє вид., випр. і допов. — Львів : Магнолія, 2014. — 303 с.

Тема №2. Суспільство як соціальна система

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Суспільство, його соціальна структура.
2. Інституційні засади регулювання гендерних відносин
3. Соціальні спільності та групи.
4. Соціальна комунікація
5. Громадянське суспільство і його структура.
6. Типологія громадських об'єднань.
7. Молодіжні об'єднання. Жіночі громадські об'єднання. Релігійні об'єднання та ін..

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Інститут як нормативна система і соціальна організація. Функціонування соціальних інститутів.

3. Соціальні зв'язки, взаємодія між індивідами, групами, спільнотами.

4. Загальні поняття про соціальної організації, її структура і динаміка.

5. Формування і розвиток марксистської політичної думки.

6. Соціально-утопічний напрям політичної думки.

7. Місцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.

8. Громадські об'єднання і їх роль у сучасному суспільстві.

9. Загальні поняття про соціальної організації, її структура і динаміка.

Література:

1. Довбня, О.М. Соціологія: навч. посібник /О.М.Довбня; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Харків, 2010.- 115 с.

2. Кузьменко, Т.М. Соціологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 320 с.

3. Лукашевич М. Соціологія : Загальний курс: Підручник/ Микола Лукашевич, Микола Туленков,; . -К.: Каравела, 2011. - 407 с.

4. Нестуля, О.О. Соціологія: навч. пос. (для студ. вищ. навч. закл.) / О.О.Нестуля, С.І.Нестуля. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 272 с.

5. Соціологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.І.Волович, М.І.Горлач, В.Г. Кремень та ін. – [7-е вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 808 с.

6. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навчальний посібник / За ред. А. Ручки, - К.: Ін-т соціології НАН України, 2012. – 363 с.
7. Соціологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.І.Волович, М.І.Горлач, В.Г. Кремень та ін. – [7-е вид.] – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 808 с.
8. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навчальний посібник / За ред. А. Ручки, - К.: Ін-т соціології НАН України, 2012. – 363 с.
9. Соціологія: Підручник / За ред. докт. соціол. наук, проф. В.М. Пічі. - 5-те видання, виправлене. - Львів: "Магнолія 2006", 2013. –293 с.
10. Соціологія : підручник / Ю.Ф. Пачковський, Н.В. Коваліско, І.В. Городняк та ін.; за ред. д-ра соціолог. наук, проф. Ю.Ф. Пачковського. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 418 с.
11. Соціологія : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / С. Б. Артеменко, А. Б. Фляшнікова ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2012. – 188 с.
12. Юрій М.Ф. Соціологія: Підручник /М.Ф., Юрій. – К.: Дакор., 2013. – 552.

Тема №3. Соціальна структура і стратифікація

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Соціальні групи як елемент соціальної структури.
2. Індивідуальні і групові статусні позиції.
3. Порівняння статусних позицій.
4. Соціальне ранжирування
5. Вимірювальні лінійки соціальної стратифікації
6. Соціальна позиція, статус і соціальна роль.
7. Рольові вимоги і рольові очікування.
8. Рольовий набір, статусно-рольові конфлікти
9. Нормативні очікування і фактична поведінка. Поведінка, що відхиляється. Аномія.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Загальні принципи вертикальної мобільності.
2. Базисні види соціальної стратифікації за П. Сорокінім.
3. Соціальна нерівність та історичні типи стратифікації суспільства.
4. Соціальна стратифікація сучасного суспільства.
5. Особливості стратифікації українського суспільства

Література:

1. Домаранська А. Соціокультурний вимір соціальної стратифікації українського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2015. №2. С. 52–59.
2. Козловець М. А. Соціальна структура українського суспільства в контексті постсоціалістичних трансформацій// Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2017. № 4 (35). С.41-57.

3. Куценко О. Соціальні класи: соціологічні інтерпретації та підходи до вивчення // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. 2014. №1 (5). С. 68–74.

4. Makeєв С., Симончук О. Класова структура сучасного суспільства. Вектори змін українського суспільства / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2014. С. 110–134.

5. Рахманов О. Соціальне підґрунтя олігархічної системи в Україні. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. №3. С. 60–73.

6. Середній клас в Україні: критерії ідентифікації // Позиції експертів, уявлення і самовизначення громадян. Київ: Бібліотека Центру Разумкова, 2014. 64 с.

Тема №4. Громадська думка як соціальне явище

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Соціологія громадської думки
2. Громадянське суспільство і його структура.
3. Типологія громадських об'єднань.
4. Молодіжні об'єднання. Жіночі громадські об'єднання. Релігійні об'єднання та ін..

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Формування і розвиток марксистської політичної думки.
2. Соціально-утопічний напрям політичної думки.
3. Місцеве самоврядування: поняття, завдання, принципи організації.
4. Громадські об'єднання і їх роль у сучасному суспільстві.
5. Загальні поняття про соціальної організації, її структура і динаміка.

Література:

1. Пилипенко В.Є., Попова І.М., Танчер В.В. та ін. Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посібник. – 2-е вид. / В.Є. Пилипенко, І.М. Попова, В.В. Танчер. – К.: ПЦ «Фоліант», 2007. – 451 с.
2. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навч. посібник / [Ред. А. Ручка]. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – 363с.
3. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. – П26 К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
4. Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посібник. – 2-ге вид. / За ред. В. Є. Пилипенко. – К.: Фоліант, 2007. – 451 с.
5. Экономическая социология: автопортреты /Отв.ред.В.В.Радаев, М.С.Добрякова. – М.: Изд-во ВШЭ, 2007. – 487 с.
6. Соціологія: Навч. посібник / [Ред. С. Makeєв]. – К.: Знання, 2005. – 455с
Курчаба Т. Соціологія: навч.-метод. посібник / Т.Курчаба. - Л.: ПП Сорока Т.Б., 2015. - 184 с.
7. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда, О.Д. Авдєєнко, П.О. Дьомкін, Семко В. Л. та ін. – К.: КНУБА, 2013.- 148с.

Тема №5. Спеціальні та галузеві соціології

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Сутність соціологічних теорій середнього рівня.
2. Класифікація спеціальних соціологічних теорій.
3. Основні галузі соціологічного знання.
4. Теоретико-методологічні засади спеціальних та галузевих соціологій

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Класифікації спеціальних соціологічних теорій.
2. Функції теорій середнього рівня в соціології.
3. Система соціологічних знань: рівні, стратегії та основні функції.
4. Соціологічний аналіз мікро- і макрорівня та стратегія їх з'єднання.
5. Взаємозумовленість “теорії” і “дослідження” в соціології.
6. Види соціально-економічної поведінки.
7. Соціологічні дослідження соціально-економічної поведінки: роль, функції, проблеми.
8. Соціальні регулятори поведінки працівників.
9. Стратегії соціальної політики у сфері праці.
10. Соціально-економічні орієнтації населення України.
11. Сучасна вітчизняна економічна соціологія.
12. Основні напрями досліджень вітчизняних науковців у галузі економічної.
13. Наука як соціальна інституція.
14. Соціологічні проблеми науки.
15. Інституціоналізація соціології науки.
16. Реалії і перспективи соціології науки.
17. Академічна наука України: стан, проблеми, перспективи.

Література:

1. Социальный потенциал инновационного развития экономики: украинские реалии. // Под ред. Акад. НАН Украины В.М. Вороны, д-ра социол. наук Т.О. Петрушиной. – Киев: / Институт социологии НАН Украины, 2014. – 328 с.
2. Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А. В. Фурман, В. С. Біскуп, О. С. Морщакова. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.
3. Волков Ю.Г. Основы социологии и политологии. – М.: 2 изд., доп., 2019. - 345 с.
4. Горлач Н.Л, Кремень В.М. Соціологія. Підручник. – К: Центр навчальної літератури. 2019. - 456с.

Тема №6. Основні політичні ідеології

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Генеза і роль політичної ідеології в суспільстві
2. Класичні буржуазні ідейно-політичні доктрини
3. Основні ідейно-політичні доктрини робітничого руху
4. Ідеології політичного екстремізму
5. Націоналізм та його форми

6. Релігійні доктрини
7. Фемінізм як джерело гендерної теорії

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Історія і сучасний стан українського лібералізму?
2. Теоретичні засади українського консерватизму.
3. Порівняльний аналіз українського націонал-комунізму та сучасного комуністичного руху в Україні.
4. Основні різновиди авторитарних режимів в сучасному світі.
5. Тоталітаризм як політичний та соціальний феномен: витоки, функціонування, причини краху.
6. Тоталітаризм в Україні: умови виникнення, особливості функціонування, наслідки.
7. Проблеми переходу від тоталітаризму до демократії.
8. Чому тоталітаризм називають феноменом ХХ ст? Обґрунтуйте причини виникнення і краху тоталітарних режимів?
9. Визначте домінуючі риси політичного режиму в Україні.

Література:

1. Політологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2019. 176с.
2. Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В. Політологія: підручник. — Харків, ХНТУСГ імені Петра Василенка, 2017. — 180 с.
3. Баранівський В. Ф. Політологія [Текст] : підручник / В. Ф. Баранівський ; Нац. акад. упр. - Київ : НАУ, 2016. - 235 с.
4. Гелей С. Д. Політологія [Текст] : навчальний посібн. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. - 9-те вид., переробл. і доп. - Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. - 370 с.

Тема №7. Національна політика.

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Історія виникнення та сучасні концепції політичних партій.
2. Громадсько-політичні організації та рухи
3. Політичні партії в сучасній Україні.
4. Партійні системи та їх типологія
5. Виборчі системи та їх типи.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Порівняйте партійні системи Китаю, США та України. Яка з них є найефективнішою?
2. Порівняйте американську, французьку та українську виборчі системи. Яка з них є найефективнішою?
3. Вибори та їх роль у політичному житті.
4. Профспілки та політичні партії: проблеми взаємодії.
5. Виборча система України. Економічні основи багатопартійності.

Література:

1. Політологія: підручник / [М. П. Требін та ін.]; за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. унт ім. Ярослава Мудрого. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Харків : Право, 2018. – 460 с.
2. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с.
3. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. – Т. 2. – 535 с.
4. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2015. – 396 с.
5. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: підруч. для студ. вищ.навч. закл. / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 471 с.

Тема №8. Міжнародні політичні процеси

Обсяг навчального часу: 2 год.

План заняття:

1. Поняття міжнародних відносин та їх наукові концепції.
2. Суб'єкти міжнародних відносин та їх типологія.
3. Закономірності розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі.
4. Україна як суб'єкт міжнародних відносин.

Теми доповідей, рефератів, повідомлень

1. Розрахуйте зміст кожного вектора сучасної української стратегії. Який з цих векторів ви вважаєте найбільш пріоритетним? Чому?
2. Охарактеризуйте покликання України, як воно визначене в сучасних зарубіжних геополітичних концепціях. Чи відповідає воно інтересам незалежної української держави? Відповідь обґрунтуйте.
3. Які основні напрями співпраці України з НАТО? Якими документами вони визначені?
4. В якому руслі розвивається співробітництво Україна-ЄС?
5. Глобальні і регіональні аспекти національної безпеки України.
6. Майбутнє України в нових геополітичних реаліях.
7. Міжнародна злагода як основа соціально - політичної стабільності.
8. Перспективи євразійської геополітичної стратегії сучасної України.
9. Роль України в міжнародній політиці.
10. Політика і міжнаціональні конфлікти.

Література:

1. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. - Біла Церква: БКФ, 2019. – 426 с.
2. Баранівський В. Ф. Політологія [Текст] : підручник / В. Ф. Баранівський ; Нац. акад. упр. - Київ : НАУ, 2016. - 235 с.

3. Воронянський О.В. Політологія: підручник / [Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В.]; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. - 179 с.
4. Горбач, О. Н. Політологія [Текст] : навч. посіб. / Олександр Горбач, Руслан Демчишак ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - 3-тє вид., допов. та перероб. - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. - 259 с.
5. Воронянський О.В. Політологія [Текст]: підручник / [Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В.] ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. - 179 с.
6. Політологія: підручник / [М. П. Требін та ін.]; за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. унт ім. Ярослава Мудрого. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Харків : Право, 2018. – 460 с.

9. КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ (завдання для поточного контролю)

Варіант 1 (а)

Перший рівень

1. Натуральне господарство та сильний вплив традицій хартерні для:

- а) інноваційного суспільства;
- б) відкритого суспільства;
- в) закритого суспільства.

2. Що є вихідним для розуміння особливостей об'єкта соціологічного пізнання і визначення предмету соціологічної думки?

- а) поняття політичного;
- б) поняття культурного;
- в) поняття соціального;
- г) поняття психологічного.

3. Статус, який досягається:

- а) дістається через особисті зусилля і конкуренцію;
- б) дістається при народженні;
- в) нав'язується суспільством незалежно від заслуг і зусиль особи.

4. Соціологія як самостійна наука виникла:

- а) після Другої світової війни;
- б) на початку ХХ ст.;
- в) у першій половині ХІХ ст.;
- г) у ХVІІІ ст.

5. Потреба в безпеці і соціальному порядку задовольняє соціальний інститут:

- а) економіки; б) політики; в) сім'ї.

6. Засновник „розуміючої”, гуманістичної соціології:

- а) М. Вебер; б) О. Конт; в) К. Маркс; г) П. Сорокін.

7. Лідером малої групи стає людина :

- а) найавторитетніший і ефективніший;
- б) найталановитіший;
- в) найкрасивіший.

8. Високий рівень емоційності взаємостосунків відрізняє групи :

- а) вторинні; б) первинні; в) квазігрупи.

9. Горизонтальна мобільність означає :

- а) підвищення соціального статусу;
- б) пониження соціального статусу;
- в) перехід в іншу соціальну групу на тому ж рівні.

10. На якому рівні структури соціологічних знань предметом аналізу стають конкретні дії, властивості поведінки, особливості потреб, інтересів, цінностей людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у масовій та індивідуальній свідомості?

- а) теоретичної соціології;
- б) теорій середнього рівня;
- в) емпіричної (прикладної) соціології.

Другий рівень

1. Розкрийте характер співвідношення між культурою та цивілізацією.
2. Яку функцію виконують засоби масової інформації в суспільстві?
3. Що є первинним соціальне чи суспільне?

Третій рівень

1. Дайте порівняльний аналіз цивілізації та культури за різними авторами (Шпенглер, Зіммель, Данилевський, Тойнбі, Сорокін).
2. В чому полягають, на ваш погляд, переваги та недоліки формаційного підходу?

Варіант 1 (б)

Перший рівень

1. До суб'єктів політики можна віднести

- а) Індивіди, соціальні групи
- б) Шари, організації
- в) Всі перераховані варіанти

2. Політична психологія - це

- а) Система оцінок, смислів і тверджень учасників політики
- б) Емоції, почуття, переживання, на основі яких відбувається оцінка реальної дійсності

- в) Всі перераховані варіанти

3. Гуманітарна функція політики виражається

- а) У створенні гарантій прав і свобод особистості
- б) У забезпеченні громадського порядку, громадянського миру і організованості

- в) Всі перераховані варіанти

4. Мислитель заклавший філософські основи політичного лібералізму

- а) Е. Берк б) Д. Локк в) А. Сміт г) К. Маркс д) Платон е) І. Кант.

5. Кому належить ідея поділу влади в державі?

- а) Д. Локк
- б) Ш. Л. Монтеск'є
- в) Т. Гоббс.

6. Який ресурс влади найбільшою мірою залежить від ЗМІ?

- а) розподіл матеріальних благ
- б) примус
- в) переконання.

7. Джерелами влади є:

- а) ідеологія
- б) держава
- в) знання, інформація
- г) організація.

8. Яка категорія політології застосовується для формування уявлення про дійсне співвідношення диктатури і демократії в будь-якій окремо взятій країні?

- а) Конституція
- б) політичний режим
- в) форма правління
- г) форма державного устрою.

9. Аристотель чітко сформулював актуальне для нашого часу тезу про перетворюючій силі всевладдя закону: «Там, де відсутня влада закону, немає і державного устрою. Закон має панувати над усім».

Що означає принцип верховенства закону в правовій державі?

- а) недопустимість узурпації державної влади, свавілля і беззаконня в суспільстві
- б) суверенність народу як джерела влади
- в) гармонійність свободи особи зі свободою всіх громадян держави
- г) відносини між державою, суспільством і особистістю, суворо регульовані нормами права
- д) наявність розвиненої законодавчої системи.

10. Хто є автором теорії, що розглядає лідера, як ізольований від конкретних соціальних умов феномен?

- а) Ф. Гальтон
- б) Т. Парсонс
- в) Гегель.

Другий рівень

1. Визначте основні концепції політичної думки доби Відродження та Просвітництва

2. Охарактеризуйте сутність, структуру і функції політичної ідеології (загалом).

Третій рівень

1. Яке методологічне значення має категорія «політична система» для аналізу державного політичного управління.

2. Шан Ян, давньокитайський мислитель, засновник школи легістів, багаторазово підкреслював, що в зразково керованій державі має бути багато

покарань і мало нагород. Яка держава, на ваш погляд, буде більш стабільнішою: та, де багато покарань, або та, де багато нагород? Який зв'язок існує між нагородами і покараннями, з одного боку, і добробутом і стабільністю держави -з іншого.

Варіант 2 (а)

Перший рівень

1. К. Маркс розробив:

- а) цивілізаційний підхід до суспільства;
- б) культурологічний підхід;
- в) формаційний підхід.

2. До якого типу категорій належить поняття „суспільство”?

- а) до категорій дисциплін суміжних із соціологією;
- б) до безпосередніх соціологічних категорій;
- в) до загальнонаукових категорій у соціологічному заломленні.

3. Які чинники впливають на формування особи ?

- а) виключно біологічні;
- б) тільки соціальні;
- в) сукупність різних чинників: біологічних, соціальних і інших.

4. Результатом процесу соціалізації є:

- а) формування особи;
- б) формування темпераменту;
- в) отримання освіти.

5. Соціалізація повинна починатися:

- а) з народження;
- б) у школі;
- в) з початком трудової діяльності.

6. Головне призначення соціальних інститутів:

- а) задовольняти суспільні потреби, надавати суспільству стабільність;
- б) забезпечувати суспільству динамізм, рухливість, мінливість;
- в) видавати дипломи випускникам.

7. Зазначте, що є об'єктом соціологічного пізнання:

- а) виробнича діяльність людей;
- б) суспільство як цілісна соціальна реальність;
- в) взаємозв'язок природи і суспільства;
- г) психологія поведінки людей.

8. Коли „виникає” соціальне?

- а) коли людина розмірковує про сенс свого життя;
- б) коли вона задовольняє свої вітальні потреби;
- в) коли поведінка одного індивіда підпадає під вплив іншого або групи (спільноти) незалежно від того, чи присутні фізично індивід або спільнота.

9. Авторитарний стиль лідерства припускає:

- а) заохочення самостійності членів групи;
- б) м'які прийоми лідера;
- в) придушення ініціативи.

10. Даний тип стратифікації характеризує відкрите суспільство :

а) касты; б) класи; в) стани.

Другий рівень.

1. Охарактеризуйте спільне та відмінне предмету вивчення соціології з предметом інших наук про суспільство.
2. Охарактеризуйте теоретичну та емпіричну соціологію.
3. Які особливості завдань соціології на сучасному соціально-історичному етапі розвитку людства?

Третій рівень.

1. Людина як соціальна істота.(соціологічне обґрунтування).
2. У чому виявляється специфіка соціальних закономірностей?

Варіант 2 (б)

Перший рівень

1. Які з наведених явищ є причиною виникнення політики

- а) розповсюдження світових релігій
  - б) усвідомлення окремими громадянами своїх інтересів
  - в) поділ суспільства на класи
  - г) встановлення капіталістичних відносин
  - д) поява перших державних утворень
  - е) територіальні конфлікти і війни
  - ж) національні конфлікти
- з) виникнення ринкових відносин і вільного товарообігу
і) розповсюдження наукових знань і розвиток філософії

2. У якій країні було створено першу школу політичної науки

- а) США б) Німеччина в) Франція г) Україна

3. Ідеальна форма держави у Платон

- а) демократія
- б) монархія
- в) тиранія
- г) олігархія
- д) аристократія

4. Найгірший вид державного устрою, на думку Платона:

- а) Олігархія б) Тиранія в) Демократія

5. Ж. Ж. Руссо дав визначення соціальному договору:

- а) договір однакових об'єктів б) договір між підлеглими і керівниками в) договір між кастами і класами г) договір диктатурою й демократією

6. Мислитель закладший філософські основи політичного лібералізму:

- а) Е. Берк
- б) Д. Локк
- в) А. Сміт
- г) К. Маркс

7. Кому належать вислів: «Людина-політична тварина»

- а) Платону б) Цицерону в) Аристотелю г) Ф. Ніцше.

8. Хто перший з мислителів в історії політичної думки створив модель ідеальної держави

а) Платон б) К. Маркс в) Т. Мор г) Конфуцій д) Аристотель.

9. Який з мислителів в історії політичної думки запропонував ідею «суспільного договору»

- а) Аристотель
- б) Дж. Локк
- в) Г. Гроцій
- г) Платон

10. Політична система України це:

- а) перехідна: від закритої до відкритої
- б) демократична
- в) авторитарна
- г) відкрита

Другий рівень

1. Дайте визначення поняття «влада».
2. Визначте основні риси предмета і об'єкта політології.

Третій рівень

1. Французький просвітитель Вольтер сказав: «Свобода-це залежність від законів». Як ви розумієте слово «свобода»? Аргументуйте свою точку зору.
2. Для чого необхідно вивчати соціально-політичні студії.

Варіант 1

Перший рівень

1. Натуральне господарство та сильний вплив традицій хартерні для:

- а) інноваційного суспільства;
- б) відкритого суспільства;
- в) закритого суспільства.

2. Що є вихідним для розуміння особливостей об'єкта соціологічного пізнання і визначення предмету соціологічної думки?

- а) поняття політичного;
- б) поняття культурного;
- в) поняття соціального;
- г) поняття психологічного.

3. Статус, який досягається:

- а) дістається через особисті зусилля і конкуренцію;
- б) дістається при народженні;
- в) нав'язується суспільством незалежно від заслуг і зусиль особи.

4. Соціологія як самостійна наука виникла:

- а) після Другої світової війни;
- б) на початку XX ст.;
- в) у першій половині XIX ст.;
- г) у XVIII ст.

5. Потреба в безпеці і соціальному порядку задовольняє соціальний інститут:

- а) економіки; б) політики; в) сім'ї.

6. Засновник „розуміючої”, гуманістичної соціології:

а) М. Вебер; б) О. Конт; в) К. Маркс; г) П. Сорокін.

7. Лідером малої групи стає людина :

- а) найавторитетніший і ефективніший;
- б) найталановитіший;
- в) найкрасивіший.

8. Високий рівень емоційності взаєностосунків відрізняє групи :

- а) вторинні; б) первинні; в) квазігрупи.

9. Горизонтальна мобільність означає :

- а) підвищення соціального статусу;
- б) пониження соціального статусу;
- в) перехід в іншу соціальну групу на тому ж рівні.

10. На якому рівні структури соціологічних знань предметом аналізу стають конкретні дії, властивості поведінки, особливості потреб, інтересів, цінностей людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у масовій та індивідуальній свідомості?

- а) теоретичної соціології;
- б) теорій середнього рівня;
- в) емпіричної (прикладної) соціології.

Другий рівень

1. Розкрийте характер співвідношення між культурою та цивілізацією.
2. Яку функцію виконують засоби масової інформації в суспільстві?
3. Що є первинним соціальне чи суспільне?

Третій рівень

1. Дайте порівняльний аналіз цивілізації та культури за різними авторами (Шпенглер, Зіммель, Данилевський, Тойнбі, Сорокін).
2. В чому полягають, на ваш погляд, переваги та недоліки формаційного підходу?

Варіант 3 (а)

Перший рівень

1. Економіка виробництва й соціальне розшарування суспільства характеризують:

- а) просте суспільство;
- б) перехідне суспільство;
- в) складне суспільство.

2. Розвиток сфери послуг та пріоритет освіти стосуються:

- а) до індустріального суспільства;
- б) індустріального суспільства;
- в) постіндустріального суспільства.

3. Фералами (феральними людьми) називають

- а) девіантів;
- б) дітей, вихованих тваринами;
- в) невихованих людей.

4. Скільки продовжується соціалізація?

- а) від народження до школи;
- б) весь час навчання в школі;
- в) від народження до глибокої старості.

5. Соціальний статус показує:

- а) яку поведінку суспільство чекає від індивіда;
- б) яке місце займає індивід в суспільстві або в групі;
- в) у якому кліматі формувалася особа.

6. Процес і результат появи в суспільстві соціального інституту називається

- а) інституціоналізація;
- б) дисфункція;
- в) стабілізація.

7. Дисфункція соціального інституту виявляється в наступному:

- а) інститут повноцінно задовольняє важливі суспільні потреби;
- б) інститут неефективний, його престиж в суспільстві падає;
- в) інститут є престижним, авторитетним в суспільстві.

8. У вторинних групах в людині цінують:

- а) його індивідуальність;
- б) його функціональність;
- в) його емоційність.

9. Історично першою формою соціальної стратифікації є:

- а) класи; б) стани; в) рабство.

10. Виберіть правильне визначення соціальних процесів.

- а) Організовані і свідомі дії людей, направлені на підтримку соціальних змін або на протидію їм.
- б) Однонаправлені соціальні дії людей, в результаті яких відбуваються соціальні зміни, що повторюються.
- в) Зміни, що постійно відбуваються, у всіх сферах соціального життя.

Другий рівень

1. Чому соціологію вважають міждисциплінарною наукою?
2. В чому сутність основних функцій соціології.
3. Чим відрізняються мікро- й макросоціологічні теорії соціології?

Третій рівень.

1. Розкрити зміст та сутність таких функцій соціології як проектування, моделювання й конструювання соціологічних технологій.
2. Типи соціологічних теорій.

Варіант 3 (б)

Перший рівень

1. Політична наука, як академічна дисципліна оформилася

- а) перед 1 світової війни
- б) перед 2 світовою війною
- в) після 2 світової війни

2. Коли була утворена Міжнародна асоціація політичних наук

- а) в 1949 р. б) в 1951 р. в) в 1963 р. г) 1948 р.

3. Мислитель заклавший філософські основи політичного лібералізму

- а) Е. Берк
- б) Д. Локк
- в) А. Сміт
- г) К. Маркс
- д) І. Кант

4. На якому з етапів пізнання політичної реальності використовуються емпіричні методи

- а). На етапі операціоналізації
- б) На етапі емпіричного підтвердження
- в) На етапі теоретичного узагальнення

5. Ідеальна форма держави у Платон

- а) демократія
- б) монархія
- в) тиранія
- г) олігархія
- д) аристократія

6. Які парадигми виділяються в системі політичного знання

- а). Світоглядні
- б). Теоретико – методологічні
- в) Теологічну
- г). Всі перераховані варіанти

7. Яке переконання лежить в основі натуралістичної парадигми

- а). Творцем соціального життя, влади, політики є - Бог
- б) Людина - дитя природи, все залежить від природи і визначається нею
- в) Соціальне і політичне - це результат діяльності людей

8. Що включає в себе експертне (прикладне) політичне знання

- а) Політичну аналітику
- б) Політичну прогностику
- в) Всі перераховані варіанти

9. Під суб'єктами політики розуміють

- а) організації, на які спрямована політика;
- б) сім'ї, виробничі колективи;
- в) окремих громадян і організації, що розробляють і здійснюють політику;
- г) групи підтримки;
- д) релігійні установи.

10. Що вивчає мікро- політологія

- а) Політику на рівні особистості
- б) Окремі політичні інститути, організації, групи
- в) Глобальні політичні процеси

Другий рівень

1. Яке методологічне значення має категорія «політична система» для аналізу державного політичного управління.

2. Дайте визначення поняття «бюрократія» і «конфедерація».

Третій рівень

1. У яких випадках політика проникає у всі сфери життя суспільства і підпорядковує їх. Наведіть конкретні приклади такого підпорядкування.

2. Як співвідноситься економіка і політика, політика і мораль, політика і право, як механізми регуляції суспільного життя.

Варіант 4 (а)

Перший рівень

1. К. Маркс розробив:

- а) цивілізаційний підхід до суспільства;
- б) культурологічний підхід;
- в) формаційний підхід.

2. До якого типу категорій належить поняття „суспільство”?

- а) до категорій дисциплін суміжних із соціологією;
- б) до безпосередніх соціологічних категорій;
- в) до загальнонаукових категорій у соціологічному заломленні.

3. Які чинники впливають на формування особи ?

- а) виключно біологічні;
- б) тільки соціальні;
- в) сукупність різних чинників: біологічних, соціальних і інших.

4. Результатом процесу соціалізації є:

- а) формування особи;
- б) формування темпераменту;
- в) отримання освіти.

5. Соціалізація повинна починатися:

- а) з народження;
- б) у школі;
- в) з початком трудової діяльності.

6. Головне призначення соціальних інститутів:

- а) задовольняти суспільні потреби, надавати суспільству стабільність;
- б) забезпечувати суспільству динамізм, рухливість, мінливість;
- в) видавати дипломи випускникам.

7. Зазначте, що є об'єктом соціологічного пізнання:

- а) виробнича діяльність людей;
- б) суспільство як цілісна соціальна реальність;
- в) взаємозв'язок природи і суспільства;
- г) психологія поведінки людей.

8. Коли „виникає” соціальне?

- а) коли людина розмірковує про сенс свого життя;
- б) коли вона задовольняє свої вітальні потреби;
- в) коли поведінка одного індивіда підпадає під вплив іншого або групи (спільноти) незалежно від того, чи присутні фізично індивід або спільнота.

9. Авторитарний стиль лідерства припускає:

- а) заохочення самостійності членів групи;
- б) м'які прийоми лідера;
- в) придушення ініціативи.

10. Даний тип стратифікації характеризує відкрите суспільство :

- а) касты; б) класы; в) станы.

Другий рівень.

4. Охарактеризуйте спільне та відмінне предмету вивчення соціології з предметом інших наук про суспільство.

5. Охарактеризуйте теоретичну та емпіричну соціологію.

6. Які особливості завдань соціології на сучасному соціально-історичному етапі розвитку людства?

Третій рівень.

3. Людина як соціальна істота.(соціологічне обґрунтування).

4. У чому виявляється специфіка соціальних закономірностей?

Варіант 4 (б)

Перший рівень

1. Які з наведених явищ є причиною виникнення політики

- а) розповсюдження світових релігій
- б) усвідомлення окремими громадянами своїх інтересів
- в) поділ суспільства на класы
- г) встановлення капіталістичних відносин
- д) поява перших державних утворень
- е) територіальні конфлікти і війни
- ж) національні конфлікти
- з) виникнення ринкових відносин і вільного товарообігу
- і) розповсюдження наукових знань і розвиток філософії

2. У якій країні було створено першу школу політичної науки

- а) США б)Германія в)Франція г) Україна

3. Ідеальна форма держави у Платон

- а) демократія
- б) монархія
- в) тиранія
- г) олігархія
- д) аристократія

4. Найгірший вид державного устрою, на думку Платона:

- а) Олігархія б) Тиранія в) Демократія

5. Ж. Ж. Руссо дав визначення соціальному договору:

- а) договір однакових об'єктів
- б) договір між підлеглими і керівниками
- в) договір між кастами і класами
- г) договір диктатурою й демократією

6. Мислитель заклавший філософські основи політичного лібералізму:

- а) Е. Берк
- б) Д. Локк
- в) А. Сміт
- г) К. Маркс

7. Кому належать вислів: «Людина-політична тварина»

- а) Платону б) Цицерону в) Аристотелю г) Ф. Ніцше.

8. Хто перший з мислителів в історії політичної думки створив

модель ідеальної держави

- а) Платон б) К. Маркс в) Т. Мор г) Конфуцій д) Аристотель.

9. Який з мислителів в історії політичної думки запропонував ідею

«суспільного договору»

- а) Аристотель
- б) Дж. Локк
- в) Г. Гроцій
- г) Платон

10. Політична система України це:

- а) перехідна: від закритої до відкритої
- б) демократична
- в) авторитарна
- г) відкрита

Другий рівень

1. Дайте визначення поняття «влада».
2. Визначте основні риси предмета і об'єкта політології.

Третій рівень

1. Французький просвітитель Вольтер сказав: «Свобода-це залежність від законів». Як ви розумієте слово «свобода»? Аргументуйте свою точку зору.
2. Для чого необхідно вивчати соціально-політичні студії.

Варіант 5 (а)

Перший рівень

1. Підпорядкування, компроміс і терпимість є неодмінними умовами для виникнення процесу

- а) пристосування;
- б) конкуренція;
- в) конфлікт.

2. Автор праці „Самогубство”:

- А) К. Маркс;
- Б) Е. Дюркгайм;
- В) М. Вебер;
- Г) Дж. Міль.

3. Американізація іммігрантів, що прибувають в США з Європи і Азії, продовжувалася більше ста років і завершилася лише в третьому-четвертому поколінні, коли новоспечені американці прийняли цінності і зразки американської культури. Таким чином відбулося культурне взаємопроникнення декількох соціальних груп. Цей соціальний процес називається

а) Асиміляція; б) Амальгамізація; в) Пристосування.

4. Кастова система стратифікації склалася

- а) у Індії;
- б) у Стародавній Греції;
- в) у Російській імперії.

5. Нижню частину шкали професійного престижу займають представники

- а) фізичної малокваліфікованої праці;
- б) інтелектуальної праці;
- в) творчих професій.

6. Етнічна самосвідомість означає:

- а) відчуття приналежності, духовної єдності з етносом;
- б) кровна спорідненість;
- в) однакове громадянство.

7. Автор праці „Протестантська етика і дух капіталізму”:

- а) О. Конт; б) К. Маркс; в) Г. Спенсер; г) М. Вебер.

8. Хто з соціологів увів поняття девіації у соціологічну систему знання?

- а) М. Вебер; б) Е. Дюркгайм; в) Г. Спенсер; г) П. Сорокін.

9. Девіантна поведінка - це

- а) схвалювана поведінка;
- б) не схвалювана поведінка;
- в) поведінка, що відхиляється, яка може бути як схвалюваною, так і несхвалюваною.

10. Хто із соціологів започаткував соціологію конфлікту?

- а) Г. Зімель;
- б) Е. Дюркгайм;
- в) К. Маркс;
- г) М. Вебер.

Другий рівень

1. Кому належить теорія про розвиток історії по спіралі?
2. Охарактеризуйте основні етапи розвитку соціологічного знання.
3. Які альтернативні підходи існують щодо еволюційного розвитку людства?

Третій рівень

1. Порівняйте теорію «соціальної дії» М. Вебера й теорії «комунікативної дії» Ю. Габермаса.
2. Розкрийте сутність поняття «колективне уявлення» Е. Дюркгейма.

Варіант 5 (б)

Перший рівень

1. Основним змістом демократії є:

- а) права і свободи особистості
- б) виборність основних органів влади
- в) влада більшості над меншістю.

2. Влада - це

а) відносини між людьми, де воля і дії одних панують над волею і діями інших

б) насильство

в) примус

г) професія

д) відносини між суверенними державами

3. Перша в історії конституційна монархія встановилася в результаті

а) громадянської війни в США

б) французької революції

в) англійської революції

г) революції 1917 р. в Росії

д) громадянської війни в Іспанії

4. Автором теорії політичної системи є

а) Р. Алмонд

б) Д. Істон

в) М. Дюверже

г) К. Дойч

д) Т. Парсонс

5. Основою громадянського суспільства німецький мислитель Р.

Гегель вважав

а) приватну власність

б) наявність діючої опозиції

в) розвинену економіку

г) багатопартійну систему

д) чинну конституцію

6. Який зміст поняття «політичний конфлікт»?

а) суперництво суб'єктів політики, яке регламентується законами і нормами моралі, що прискорює процес формування в суспільстві коаліцій, союзів, партійних систем

б) конкурентна боротьба суб'єктів політики, обумовлене протилежністю їх політичних інтересів, цінностей, уявлень про пріоритети розвитку суспільства

в) загострення протиріч у системі міжособистісних і групових політичних відносин

г) конфліктне поведінка учасників політичного процесу, заперечують розподіл влади, ресурсів, авторитету, впливу

д) політична криза (масове невдоволення і обурення діяльністю владних структур)

е) конкурентна боротьба суб'єктів політики, які прагнуть до розподілу (перерозподілу) владних повноважень або ресурсів суспільства

ж) розбіжності між суб'єктами політики.

7. Який тип політичної свідомості орієнтується на здійснення соціальних змін шляхом стрибкоподібного переходу від одного якісного стану суспільства до іншого?

а) реформістський

- б) консервативний
- в) революційний.

8. Політична психологія - це

- а) Система оцінок, смислів і тверджень учасників політики
- б) Емоції, почуття, переживання, на основі яких відбувається оцінка реальної дійсності

- в) Всі перераховані варіанти

9. Коли виникли масові політичні партії

- а) у кінці XIX століття
- б) після першої світової війни
- в) у середині XVIII століття
- г) у Давньому Римі

10. Сучасний полицентризм в міжнародних відносинах полягає в:

- а) зростання взаємовпливу різних суб'єктів геополітики
- б) хаосу і дезінтеграції в міжнародних відносинах
- в) посилення влади наддержав
- г) біполярності світу.

Другий рівень

1. Назвіть глобальні проблеми людства, та охарактеризуйте шляхи їх вирішення.

2. Дайте визначення поняття «суб'єкт політики».

Третій рівень

1. Що є предметом вивчення політичної географії?

2. Які закони визначають політологію, як науку.

Варіант 6 (а)

Перший рівень

1. Поняття „ідеального типу” за М. Вебером – це:

а) Сукупність технологічних, соціальних, культурних змін, спрямованих на вдосконалення системи в цілому.

б) Певний образ-схема станів та процесів, якби вони проходили без відхилень і перешкод, що розглядається.

в) як найбільш зручний спосіб упорядкування емпіричного матеріалу.

г) Стан суспільства, за якого певне коло його громадян, знаючи про існування обов'язкових норм, ставиться до них негативно або байдуже.

2. Малодітні сім'ї - це

- а) сім'ї з двома дітьми;
- б) сім'ї з трьома дітьми;
- в) сім'ї з однією дитиною;
- г) сім'ї з однією дитиною та сім'ї з двома дітьми.

3. Матеріальна культура - це:

а) Процедура технологічних аспектів людського буття.

б) Фізичні або технологічні аспекти повсякденного життя.

в) Регулювання та використання різноманітних обставин у суспільстві.

4. Регресивні рухи виступають за

- а) Поступове реформування існуючого суспільства;
- б) Корінна зміна існуючого ладу, всіх його цінностей і інститутів;
- в) Повернення (часткове або повне) до старих порядків.

5. Аболіціоністські (рухи за відміну якого-небудь закону), феміністські (рухи за рівноправ'я жінок), такі, що забороняють (порнографію, будівництво АЕС і ін.) і екологічні рухи є прикладами

- а) Революційних рухів;
- б) Рухів опору;
- в) Реформаторських рухів.

6. На чому повинні ґрунтуватися шлюбні відносини?

а) на згоді чоловіка; б) на згоді жінки; в) на взаємній згоді і чоловіка і жінки.

7. Чи повинні повнолітні діти піклуватися про своїх непрацездатних батьків?

- а) повинні піклуватися;
- б) не повинні, оскільки цим повинна займатися відповідна організація;
- в) повинні піклуватися інші родичі.

8. Що збагачує культуру?

а) етноцентризм; б) інновація; в) ксеноцентризм.

9. Квазігрупами в соціології називають:

а) групи первинні; б) малі групи; в) випадкові, нестійкі групи.

10. Найважливішою умовою існування реформаторських рухів є

- а) Демократичний політичний режим;
- б) Тоталітарний політичний режим;
- в) Атмосфера загального соціального занепокоєння і незадоволеності.

Другий рівень

1. Концепція «соціальної дії» М. Вебера.
2. Історичні типи стратифікації.
3. Поняття та його сутність й значення «соціальний інститут».

Третій рівень

1. Основні тенденції соціальної диференціації українського суспільства.
2. Проблеми формування середнього класу в Україні.

Варіант 6 (б)

Перший рівень

1. Коли виникають масові політичні партії

- а) у кінці XIX століття
- б) після першої світової війни
- в) у середині XVIII століття
- г) у Давньому Римі

2. Що відрізняє лідера від ватажка

- а) Здатність постійно висувати нові ідеї
- б) Почуття політичного часу
- в) Лексикон
- г) Харизма

3. Предметне поле політології НЕ включає вивчення ...

- а) Політичних відносин
- б) Закономірностей генезису влади
- в) Соціальних проблем
- г) Принципів політичної діяльності
- д) Всього перерахованого вище

4. Засновником науки про політику є

- а) Конфуцій
- б) Аристотель
- в) Н. Макіавеллі
- г) К. Маркс

5. Розуміння політики як сфери, де на першому місці інтереси груп, а також соціально-історичні умови, характерно для концепцій:

- а) теологічних
- б) натуралістичних
- в) біхевіористських
- г) соціальних
- д) раціонально-критичних

6. До недоліків сучасної політології як науки можна віднести:

- а) відсутність _____ єдиної політичної теорії і роз'єднаність політологічних шкіл
- б) розрив між теорією і практикою
- в) академізм і схоластика
- г) всі варіанти
- д) відсутність чітких критеріїв «істинності», релятивізм

7. Коли політологія стала викладатися як навчальної дисципліни?

- а) У Стародавньому світі (з часів Платона і Аристотеля)
- б) У період Відродження (з часів Макіавеллі)
- в) У другій половині ХІХ ст.
- г) В епоху Нового часу
- д) На початку ХХ ст.

8. Кому з політичних мислителів належать слова. «Государ, діючи грубою силою, подібно до тварин, повинен поєднувати в собі якості лева і лисиці»?

- а) Т. Гоббсу
- б) Ф. Ніцше
- в) Дж. Локку
- г) Н. Макіавеллі
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

9. Інформаційні ресурси влади - це

- а) Матеріальні цінності
- б) Знання, інформація, засоби їх отримання і поширення
- в) Зброя, апарат фізичного примусу

10. Прихильниками футурологічної концепції єдиного світового держави виступають ...

- а) «Цивілізаціоністи» (представники цивілізаційних концепцій)
- б) «Яструби» (захисники силової концепції влади)
- в) «Глобалісти»
- г) «Націоналісти-патріоти»
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

Другий рівень

1. Дайте визначення поняття «громадянське суспільство»
2. Назвіть принципи взаємодії моралі і політики

Третій рівень

1. За яким принципом має здійснюватися, на думку Аристотеля, розподіл благ у суспільстві.
2. Які категорії характеризують політологію як науку.

Варіант 7 (а)

Перший рівень

1. Яке з приведених нижче визначень не може вважатися визначенням соціального конфлікту?

- а) Зіткнення конкуруючих сторін, в якому суперники прагнуть нав'язати свою волю, видалити супротивника з боротьби або навіть знищити його;
- б) Зіткнення протилежних цілей, позицій, думок і поглядів, боротьба ворогуючих сторін;
- в) Спроба випередити суперника, який прагне досягти ідентичних цілей.

2. Яким чином марксистська соціологія оцінює причини соціальних конфліктів і їх перспективи ?

- а) Конфлікти є невід'ємною частиною соціального буття, двигуном суспільного розвитку. Конфлікти об'єктивні і неминучі в будь-якому суспільстві;
- б) Причина конфліктів - боротьба антагоністичних класів (наприклад, буржуазії і пролетаріату) на основі суперечності економічних інтересів. Соціальні конфлікти повинні зникнути в безкласовому комуністичному суспільстві;
- в) Причина конфліктів в будь-якому суспільстві полягає в тому, що людські істоти від природи прагнуть до домінування, влади, авторитету, лідерства.

3. Професор кафедри соціології в Сорбонні на початку ХХ ст.:

- а) О. Конт; б) М. Фуко; в) Е. Дюркгайм; г) А. Турен.

4. Влада вимірюється

- а) у балах за шкалою рейтингу;
- б) кількістю людей, що виконують рішення індивіда;
- в) у гривнях або в доларах.

5. У цій етнічній спільності об'єднуються кровні родичі:

- а) рід; б) народність; в) нація.

6. Держава є ознакою формування :

- а) роду; б) племені; в) нації.

7. Яку сім'ю соціологи називають експлуататорською?

- а) традиційну (патріархальну); б) неотрадиційну; в) егалітарну.

8. Делінквентна поведінка спричиняє за собою застосування

- а) позитивних санкцій, тобто заохочень (наприклад, нагороди, премії, похвали);
- б) неформальних негативних санкцій (наприклад, зауваження, відмова подати руку, насмішка);
- в) формальних негативних санкцій (наприклад, арешт, штраф, пониження в посади, смертна страта).

9. Автор вчення про „суспільно-економічні формації“:

- а) О. Конт; б) М. Вебер; в) К. Маркс; г) Г. Спенсер.

10. Постіндустріальне суспільство прийшло на зміну індустріальному:

- а) в 18 столітті як наслідок промислової революції;
- б) в 20-их роках ХХ століття;
- в) в 70-их роках ХХ століття.

Другий рівень

1. У чому полягає культура етносу? Його головні риси.
2. Яка різниця між нравами та народними звичаями?
3. Проаналізуйте терміни “культура” та “диктатура” з точки зору семантики мови. Порівняйте з виразом “культура пролетаріату” й “диктатура пролетаріату”.

Третій рівень

1. Дайте відповідь на наступне питання: яка роль культури в розвитку суспільства?
2. Дайте відповідь на наступне питання: чи можна вважати, що періоди спокійного, «нормального» розвитку культури (етнічної групи, народу або держави) змінюються періодами інновації, чим це зумовлено?

Варіант 7 (б)

Перший рівень

1. Автор теорії плебісцитарної демократії

- а) Вебер М.
- б) Маркс К.
- в) Ж.Ж. Руссо
- г) Парето В.

2. Політика имморалізма, виражена у формулі «мета виправдовує засоби», є

- а) макіавеллізм
- б) бонапартизм
- в) волюнтаризм
- г) націоналізм
- д) сепаратизм

3. Перерахуйте імена двох мислителів, які відстоюють ідею поділу влади.

- а) Т. Гобс
- б) Дж. Локк
- в) Ж.-Ж. Руссо

- г) Ш. Монтеск'є
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

4. Суб'єктами політики є ...

- а) Тільки політичні лідери
- б) Виключно держава та її структури
- в) Інститути громадянського суспільства
- г) Люди та організації, що здійснюють політичні дії
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

5. Форма правління прибічником якою був Т. Джефферсон

- а) аристократія б) демократія в) монархія г) олігархія

6. Що включає в себе поняття демократичний політичний режим

- а) Державний режим
- б) Діяльність політичних і громадських організацій
- в) Свобода народу у всьому
- г) Усі вище перераховані варіанти

7. Політологія оформилася в якості самостійної наукової дисципліни

В ...

- а) XIX столітті
- б) Наприкінці XVIII століття
- в) XVI столітті
- г) XX столітті
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

8. До представників утопічною політичної думки належать:

- а) Т. Кампанелла, Р. Оуен, Т. Гоббс,
- б) Ш. Фур'є, Т. Мор, Ш.-Л. Монтеск'є,
- в) Р. Оуен, Т. Мор, Т. Джефферсон,
- г) Т. Кампанелла, Т. Мор, Р. Оуен,
- д) Т. Гоббс, Дж. Локк, Т. Кампанелла.

9. До інститутів громадянського суспільства належать ...

- а) Громадські організації
- б) Законодавчі органи
- в) Політичні інститути
- г) Судові органи
- д) Серед запропонованих варіантів правильного немає

10. Влада духовенства, церкви

- а) охлократія
- б) плутократія
- в) тиранія
- г) теократія

Другий рівень

1. Дайте визначення поняття «геноцид» і «політична культура».

2. Особливості розвитку політичної думки XIX-XX століття.

Третій рівень

1. Як ви розумієте сенс поняття «влада». Приведіть приклади проявлення влади виходячи зі свого досвіду.

2. Що собою представляє суб'єкт влади. Якими рисами він повинен володіти.

Варіант 8 (а)

Перший рівень

1. Якщо, прагнучи до ідентичних цілей, суперники намагаються випередити один одного, отже має місце наступний соціальний процес

а) конфлікт; б) конкуренція; в) кооперація.

2. Суть прогностичної функції соціології полягає у:

а) визначенні методів виникнення соціальної реальності;
б) прийнятті управлінського рішення;
в) науковому обґрунтуванні перспективи розвитку особистості, спільності, соціальної групи, суспільства.

3. Закони соціальної статистики відображають:

а) напрям, форми, чинники розвитку соціального об'єкта;
б) особливості зміни, еволюції соціального об'єкта;
в) тенденцію до збереження стабільності соціальної системи.

4. "Соціальні ліфти" поступово "відключаються" і соціальна мобільність сповільнюється в періоди

а) стабілізації в суспільстві;
б) революцій, громадянських воїн;
в) реформ, перебудови.

5. Закони соціальної динаміки відображають:

а) стабільність соціальної структури суспільства;
б) етапи, причини, характер і типи зміни соціальної структури суспільства;
в) процеси соціалізації та стратифікації.

6. Чисельність соціальних груп на Землі :

а) менше чисельності населення;
б) рівна чисельності населення;
в) перевищує чисельність населення.

7. Багатожонство дозволяється ісламом і існує в деяких мусульманських країнах. Така форма браку називається:

а) груповий;
б) полиандрія;
в) полігінія.

8. Сім'я, в якій всі обов'язки розподіляються справедливо, пропорційно, де спільно обговорюються проблеми і ухвалюються рішення називається:

а) егалітарна;
б) традиційна;
в) неотрадиційна.

9. Хто є автором роботи «Соціологічна уява»:

а) М.Вебер; б) Ф.Знанецький; в) П.Бергер; г) Ч.Мілс.

10. Вивчення соціальних зв'язків між суспільством в цілому і конкретною сферою суспільного життя, різних видів людської

діяльності, проблем функціонування і розвитку соціальних спільнот відбувається на рівні:

- а) теоретичної соціології;
- б) теорій середнього рівня;
- в) емпіричної (прикладної) соціології.

Другий рівень.

1. Обґрунтуйте загальнонаукові принципи, на яких базуються соціологічні знання.
2. Як взаємодіють різні елементи структури соціологічного знання.
3. Які існують види соціальних інститутів, та назвіть основні функції соціальних інститутів.?

Третій рівень.

1. Охарактеризуйте теоретичну та емпіричну соціологію.
2. Охарактеризуйте види соціальних груп: соціально-класові, соціально-демографічні, соціалістичні, соціально-професійні, соціально-територіальні.

Варіант 8 (б)

Перший рівень

1. Що вивчає мезополітологія

- а) політику на рівні особистості
- б) окремі політичні інститути, організації, групи
- в) глобальні політичні процеси

2. Що вивчає геополітика

- а) Політичні явища і процеси на рівні суспільства
- б) Окремі політичні інститути
- в) Глобальні політичні процеси міжнародні відносини

3. Мислитель заклавший філософські основи політичного лібералізму

- а) Е. Берк
- б) Д. Локк
- в) А. Сміт
- г) К. Маркс
- д) Аристотель

4. Що характерно було для античної політичної думки

- а) Перехід від міфологічного пояснення політики до філософського
- б) Сильний вплив християнства на політичну думку
- в) Світський характер
- г) Вивчення держави

5. Найяскравішою теорією Нового часу була

- а) Теорія природного права
- б) Теорія суспільного договору
- в) Всі перераховані варіанти

6. Хто з мислителів Нового часу розглядав політику, як надбудову над економічним базисом

- а) А. Токвіль
- б) К. Маркс
- в) Дж. Медісон

7. Початком процесу інституалізації політичної науки прийнято

вважати

- а) 1850р. б) 1857р. в) 1863р. г) 1880 р. д) 1892 р.

8. Назвіть теоретика неоінституціоналізма

- а) Д. Марг
- б) Д. Олсен.
- в) Всі перераховані варіанти

9. Що відрізняє політику від інших сфер соціального життя

- а) Особливий вид влади, владних відносин
- б) Боротьба за право здійснювати владу
- в) Всі перераховані варіанти

10. З якого часу в Англії існує парламент

- а) з 13 ст.;
- б) з 16 ст.;
- в) з 18 ст

Другий рівень

1. Прокоментуйте основні ідеї політичної доктрини Кирило-Мефодіївського товариства.

2. Дайте розгорнуту характеристику основним концепціям демократії.

Третій рівень

1. Політологи стверджують, що політика тісно пов'язана і асоціюється з функціонуванням суспільства на рівні індивіда, сім'ї і колективу. Як і в чому проявляється цей взаємозв'язок.

2. Визначте канали впливу і зворотного зв'язку «великої політики» та «повсякденного життя».

Варіант 9 (а)

Перший рівень

1. Економіка виробництва й соціальне розшарування суспільства характеризують:

- а) просте суспільство;
- б) перехідне суспільство;
- в) складне суспільство.

2. Розвиток сфери послуг та пріоритет освіти стосуються:

- а) до індустріального суспільства;
- б) індустріального суспільства;
- в) постіндустріального суспільства.

3. Фераламі (феральними людьми) називають

- а) девіантів;
- б) дітей, вихованих тваринами;
- в) невихованих людей.

4. Скільки продовжується соціалізація?

- а) від народження до школи;
- б) весь час навчання в школі;
- в) від народження до глибокої старості.

5. Соціальний статус показує:

- а) яку поведінку суспільство чекає від індивіда;
- б) яке місце займає індивід в суспільстві або в групі;
- в) у якому кліматі формувалася особа.

6. Процес і результат появи в суспільстві соціального інституту називається

- а) інституціоналізація;
- б) дисфункція;
- в) стабілізація.

7. Дисфункція соціального інституту виявляється в наступному:

- а) інститут повноцінно задовольняє важливі суспільні потреби;
- б) інститут неефективний, його престиж в суспільстві падає;
- в) інститут є престижним, авторитетним в суспільстві.

8. У вторинних групах в людині цінують:

- а) його індивідуальність;
- б) його функціональність;
- в) його емоційність.

9. Історично першою формою соціальної стратифікації є:

- а) класи; б) стани; в) рабство.

10. Виберіть правильне визначення соціальних процесів.

- а) Організовані і свідомі дії людей, направлені на підтримку соціальних змін або на протидію їм.
- б) Однонаправлені соціальні дії людей, в результаті яких відбуваються соціальні зміни, що повторюються.
- в) Зміни, що постійно відбуваються, у всіх сферах соціального життя.

Другий рівень

4. Чому соціологію вважають міждисциплінарною наукою?

5. В чому сутність основних функцій соціології.

6. Чим відрізняються мікро- й макросоціологічні теорії соціології?

Третій рівень.

3. Розкрити зміст та сутність таких функцій соціології як проектування, моделювання й конструювання соціологічних технологій.

4. Типи соціологічних теорій.

Варіант 9 (б)

Перший рівень

1. Політична наука, як академічна дисципліна оформилася

- а) перед 1 світової війни
- б) перед 2 світовою війною

в) після 2 світової війни

2. Коли була утворена Міжнародна асоціація політичних наук

а) в 1949 р. б) в 1951 р. в) в 1963 р. г) 1948 р.

3. Мислитель заклавший філософські основи політичного лібералізму

а) Е. Берк

б) Д. Локк

в) А. Сміт

г) К. Маркс

д) І. Кант

4. На якому з етапів пізнання політичної реальності

використовуються емпіричні методи

а). На етапі операціоналізації

б) На етапі емпіричного підтвердження

в) На етапі теоретичного узагальнення

5. Ідеальна форма держави у Платон

а) демократія

б) монархія

в) тиранія

г) олігархія

д) аристократія

6. Які парадигми виділяються в системі політичного знання

а). Світоглядні

б). Теоретико – методологічні

в) Теологічну

г). Всі перераховані варіанти

7. Яке переконання лежить в основі натуралістичної парадигми

а). Творцем соціального життя, влади, політики є - Бог

б) Людина - дитя природи, все залежить від природи і визначається нею

в) Соціальне і політичне - це результат діяльності людей

8. Що включає в себе експертне (прикладне) політичне знання

а) Політичну аналітику

б) Політичну прогностику

в) Всі перераховані варіанти

9. Під суб'єктами політики розуміють

а) організації, на які спрямована політика;

б) сім'ї, виробничі колективи;

в) окремих громадян і організації, що розробляють і здійснюють

політику;

г) групи підтримки;

д) релігійні установи.

10. Що вивчає мікро- політологія

а) Політику на рівні особистості

б) Окремі політичні інститути, організації, групи

в) Глобальні політичні процеси

Другий рівень

1. Яке методологічне значення має категорія «політична система» для аналізу державного політичного управління.
2. Дайте визначення поняття «бюрократія» і «конфедерація».

Третій рівень

1. У яких випадках політика проникає у всі сфери життя суспільства і підпорядковує їх. Наведіть конкретні приклади такого підпорядкування.
2. Як співвідносяться економіка і політика, політика і мораль, політика і право, як механізми регуляції суспільного життя.

10. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Соціально-політичні студії»

1. Формування й розвиток соціологічної думки в Україні
2. Суспільство як соціальна система та її структурні елементи.
3. Сутність та основні елементи соціальної структури
4. Соціальні спільності: сутність та типи.
5. Сутність соціальних інститутів та їхнє значення у системі суспільних відносин.
6. Соціально-класова структура суспільства та її елементи.
7. Підстави соціальної стратифікації. Характеристика страти.
8. Основні типи соціальної стратифікації в сучасному суспільстві.
9. Поняття соціальної групи, її функції та різновиди.
10. Сутність і типи соціальної мобільності.
11. Соціальна структура українського суспільства та тенденції її розвитку.
12. Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості.
13. Соціальні типи особистості. Соціалізація особистості: сутність, агенти, етапи.
14. Соціальний статус і соціальні ролі особистості.
15. Соціальні регулятори діяльності та проблеми девіантної поведінки.
16. Предмет соціології політики.
17. Влада як форма соціальної взаємодії.
18. Соціологічне поняття культури та її складові елементи.
19. Основні форми, рівні і різновиди культури.
20. Місце та роль культури у житті суспільства.
21. Релігія як соціальне явище.
22. Релігійні організації та соціально-релігійна ситуація у сучасній Україні.
23. Сутність соціології молоді.
24. Сім'я як об'єкт соціологічного вивчення.
25. Основні функції сім'ї та тенденції її розвитку.
26. Поняття конфлікту, його соціальна природа та функції у суспільстві.
27. Соціальні конфлікти в Україні на сучасному етапі.
28. Методи збору соціологічної інформації.

29. Предмет та основні категорії етносоціології.
30. Засновник соціології О.Конт.
31. Соціологічні погляди Е.Дюркгейма.
32. Розуміюча соціологія М.Вебера.
33. Основні положення соціологічної концепції П.О.Сорокіна.
34. Структурний функціоналізм (Т.Парсонс, Р.Мертон).
35. Основні принципи матеріалістичного вчення про суспільство К.Маркса і Ф.Енгельса.
36. Феноменологічна школа соціології.
37. Особливості ранніх релігійно-політичних доктрин.
38. Політико-правові погляди Т. Гоббса в праці “Левіафан”.
39. Етика влади у творчості І. Канта.
40. Політичні концепції сучасності.
41. Сутність політичних поглядів І. Мазепи.
42. Політичні погляди П. Могили.
43. Принципи політичної діяльності володаря в концепції Н. Макіавеллі.
44. М. Вебер про політику як покликання і професію.
45. Співвідношення громадянського суспільства і правової держави.
46. Парламентаризм: Сутність і особливості.
47. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні.
48. Політичні режими ХХ століття (на вибір студента).
49. Масові суспільно-політичні рухи в посттоталітарних суспільствах.
50. Нові соціальні (альтернативні) рухи як вираз суперечностей і конфліктів постіндустріального суспільства.
51. Політичні погляди Д.Дідро та П.Гольбаха.
52. Політичні погляди Й.Фіхте.
53. Теорія утилітаризму Дж.Бентама.
54. Політичні погляди мислителів США. Політичний памфлетизм.
55. Економічне вчення А.Сміта. Політика "laissez-fair".
56. Політична концепція солідаризму (Е.Дюркгейм та Л.Дюгі).
57. Технократичні концепції неоліберальної демократії.
58. Політична доктрина анархізму і анархо-синдикалізму.
59. Поняття еліти, її основні функції.
60. Концепції елітизму: концепції еліт В. Паретто і Г. Моска; “залізний закон” олігархії Р.Міхельса.
61. Еліта і демократія.
62. Сучасний лібералізм: традиції та новації.
63. Націоналізм в контексті політичної боротьби.
64. Політичний тероризм.
65. Роль ЗМІ у формуванні громадської думки.
66. Шляхи і засоби формування політичної культури молоді.
67. Національна безпека і національні інтереси України.
68. Політика і особливості розвитку сучасної цивілізації.
69. Політичне лідерство в посткомуністичній Україні.
70. Політична влада в Україні.

71. Трансформація політичних режимів. Політичний режим в Україні.
72. Шляхи формування політичної еліти. Політична еліта в Україні.
73. Групи інтересів в українському політикумі.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Автором при написанні реферату мають бути продемонстровані такі навички і вміння:

- працювати з науковою літературою та першоджерелами;
- визначати джерельно-соціологічну базу, необхідну для ґрунтовного розгляду обраної теми;
- конспектувати джерела науково-дослідницької літератури та підбирати цитати, які найбільш повно розкривають ту чи іншу думку;
- самостійно аналізувати і критично узагальнювати матеріал;
- робити і формулювати власні висновки та пропозиції.

Підготовка реферату включає в себе наступні етапи:

- 1) вибір теми;
- 2) підбір і вивчення спеціальної літератури;
- 3) складання плану реферату;
- 4) викладення змісту теми;
- 5) оформлення реферату;

Студент самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох студентів за однією і тією ж темою реферату.

Студент може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодивши її з викладачем.

Структурними елементами реферату є титульний аркуш, зміст, вступ, основна змістовна частина, висновки, а також список джерел та літератури, використаних при підготовці й написанні реферату.

Зміст – це перелік основних структурних елементів реферату (вступ, основна змістовна частина, висновки, література) із зазначенням номерів сторінок розташування в тексті. Зміст вказується одразу після титульного аркуша. Заголовки частин реферату, подані у змісті, дублюються в тексті реферату. Вступ (1–1,5 сторінки) має містити обґрунтування вибору твору для реферування, визначення місця твору в доробку його автора, оцінку його актуальності та важливості, аналіз зв'язку змісту твору з досліджуваною студентом проблематикою. В основній змістовній частині реферату (7–9 сторінок) розкриваються ключові ідеї та положення обраних соціологічних творів, які надалі мають стати складовою теоретико-методологічного підґрунтя власного дослідження автора реферату. Ця частина реферату розподіляється на параграфи чи підрозділи залежно від особливостей структури реферату. Необхідно висвітлити найважливіші положення реферованих творів, продемонструвати уміння систематизувати й узагальнювати накопичений матеріал. Важливо визначити необхідний обсяг інформації, відібрати найбільш переконливі й вагомні дані, розташувати їх у певній послідовності. Особисті думки в рефераті мають викладатися

аргументовано та логічно. Обов'язково потрібно використовувати різні види аргументів та доказів: порівняння, зіставлення, посилення на джерела і т. д. У висновках (1–1,5 сторінки) необхідно стисло викласти найважливіші положення основної змістовної частини реферату, зробити висновки з цього викладу, визначити теоретико-методологічне й світоглядне значення опрацьованого у рефераті матеріалу. Важливо вміти проектувати вивчений досвід на аналогічні ситуації сьогодення. Список використаної літератури повинен указувати на вивчені автором роботи. Обов'язково слід ознайомитися з оригінальним текстом твору, фундаментальними соціологічними роботами, останніми вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що допомагають краще розкрити зміст обраної теми. Не рекомендується обмежуватися лише навчальною літературою (підручниками, посібниками або методичними розробками). Вказана у списку література обов'язково має знайти своє відображення в рефераті. Думки інших авторів та цитати повинні мати посилення на джерела в загальноприйнятому порядку. Це стосується і посилань на електронні ресурси. Пряме запозичення ідей та положень без указівок на джерела неприпустиме.

Загальний обсяг реферату – 12 – 15 сторінок друкованого тексту.

Зазначений обсяг розрахований на використання при оформленні шрифту Times New Roman текстового редактора Word розміру 14 з полуторним міжрядковим інтервалом (на сторінці – 28–30 рядків). Текст реферату необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору. Щільність тексту реферату повинна бути однаковою. Сторінки реферату, за винятком титульного аркуша, нумеруються.

11. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СПІВБЕСІДИ З ДИСЦИПЛІНИ «Соціально-політичні студії»

1. Предмет, структура і функції соціально-політичної науки.
2. Соціологія як наука, її об'єкт і предмет.
3. Структура і рівні соціологічного знання. Основні функції соціології.
4. Виникнення і розвиток соціології як окремої науки.
5. Суспільство як соціальна система та її структурні елементи. Типологія суспільств.
6. Соціальні спільності: сутність та типи.
7. Сутність соціальних інститутів та їхнє значення у системі суспільних відносин.
8. Методи збору соціологічної інформації.
9. Основні типи соціальної стратифікації в сучасному суспільстві.
10. Поняття соціальної групи, її функції та різновиди.
11. Сутність і типи соціальної мобільності.
12. Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості.
13. Соціальні типи особистості. Соціалізація особистості: сутність, агенти, етапи.

14. Соціальний статус і соціальні ролі особистості.
15. Сутність, механізм і основні функції соціального управління
16. Сім'я як об'єкт соціологічного вивчення.
17. Поняття конфлікту, його соціальна природа та функції у суспільстві.
18. Соціальні конфлікти в Україні на сучасному етапі.
19. Програма і робочий план конкретно-соціологічного дослідження.
Вибірка.
20. Предмет та основні категорії етносоціології.
21. Засновник соціології О. Конт.
22. Соціологічні погляди Е.Дюркгейма.
23. Розуміюча соціологія М.Вебера.
24. Основні положення соціологічної концепції П.О. Сорокіна.
25. Структурний функціоналізм (Т.Парсонс, Р.Мертон).
26. Феноменологічна школа соціології.
27. Предмет і методи політичної науки. Функції політології.
28. Роль ЗМІ у формуванні громадської думки.
29. Основні політологічні парадигми.
30. Політика як суспільне явище.
31. Суб'єкти та об'єкти політики. Сутність політичної соціалізації особи.
32. Роль релігійного чинника у політиці.
33. Влада як суспільний феномен.
34. Політична влада на Україні. Концепція поділу влади.
35. Засоби масової інформації і влада.
36. Політична система суспільства, структура і функції.
37. Типи політичних систем. Тенденції трансформації політичної системи сучасної України.
38. держава як основний політичний інститут.
39. Концепції виникнення держави. Функції держави.
40. форми і типи державного правління.
41. Державний устрій України. Проблеми державотворення в Україні.
42. Умови формування громадянського суспільства в Україні: проблеми і перспективи.
43. Політичні режими: сутність та різновиди.
44. Авторитарний режим. Тоталітарний режим.
45. Демократія у сучасному світі. Лібералізм.
46. Природа, концепції та класифікація політичного лідерства.
47. Політичні партії, громадські організації, громадські рухи: порівняльний аналіз.
48. Сутність і функції політичних партій. Типологія (класифікація) політичних партій.
49. Партійно-політичний спектр сучасної України.
50. Основні принципи функціонування виборчих систем. Типи виборчих систем. Виборча система України.
51. Політична культура: сутність, структура, функції. Політична культура сучасного українського суспільства.

52. Сутність політичного процесу та його суб'єкти.
53. Лобізм як інститут: політична сутність, механізм функціонування.
54. Політичні конфлікти та способи їх розв'язання.
55. Основні категорії геополітики.
56. Сутність і типи політичних еліт.
57. Політичні технології. Політична маніпуляція.
58. Зовнішня політика – зміст, принципи, функції.
59. Політична ідеологія, її сутність і функції.
60. Україна в загальноєвропейському політичному процесі.

12. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Авторитаризм – державно-політичний устрій, коли в країні встановлюється режим особистої (чи групової) влади за мінімальною участю народу. Кредо середньовічного авторитаризму: “Король не може переступити закон, адже закон тотожний його волі”.

Адаптація – процес пристосування людини до соціально-економічних умов, рольових функцій, соціальних норм, які складаються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, соціальних груп і соціальних організацій, соціальних інститутів, що виступають як середовище її життєдіяльності.

Активність – здатність особистості самостійно, енергійно та інтенсивно здійснювати соціально значущі дії.

Аналіз – уявне або реальне розкладання об'єкта на складові його частини.

Аналогія – ймовірний, правдоподібний висновок про схожість двох предметів або явищ за якою-небудь ознакою на підставі встановленої їх подібності за іншими ознаками.

Анкетування – метод опитування, при якому дослідник спілкується з респондентом (учасником соціологічного опитування) за допомогою анкети.

Антрепренерська система – спосіб демократичного добору еліт, за якого оцінка якостей претендентів залежить від громадської думки і виконання відповідних процедур (виборів). До претендентів висувається певна кількість формальних вимог. На перше місце виходять особистісні якості претендентів. Статусні позиції людей не відіграють значної ролі.

Архівні дослідження – дослідження існуючих історичних свідчень і документів, складених або збережених іншими особами або організаціями.

Багатовладдя – порядок, за якого влада в державі чи організації здійснюється водночас декількома посадовими особами, органами, установами або політичними центрами, які не співпрацюють, а є суперниками, конфліктують між собою.

Багатополярність – система світового устрою, за якого безліч держав мають приблизно рівний військовий і економічний потенціал.

Баланс сил – така ситуація в міжнародних відносинах, коли існує паритет або стабільність між сторонами.

Бунт – 1) масова незгода і неприйняття народом існуючого порядку правління, що виражається у фізичній і, як правило, кривавій формі; 2) тип

поведінки, яка має місце, коли члени суспільства – бунтарі відкидають і культурні цілі суспільства, і засоби їх досягнення, але при цьому висувають на їх місце нові норми. Такі індивіди розривають зі своїм соціальним оточенням і приєднуються до груп з новими ідеологіями, наприклад, поповнюють радикальні громадські рухи.

Відокремлення – метод здійснення соціального контролю шляхом обмеження контактів девіанта з іншими людьми, але не повна ізоляція від суспільства; такий підхід допускає виправлення девіантів і їх повернення в суспільство, коли вони будуть готові знову виконувати загальноприйняті норми.

Вибори – процедура формування державного органу, представницького органу місцевого самоврядування або наділення повноваженнями посадової особи, що здійснюється шляхом голосування уповноважених осіб за умови, що на кожний представлений таким чином мандат можуть претендувати в установленому порядку двоє і більше кандидатів.

Виборча система – сукупність правил і законів, що забезпечують певний тип організації влади, участь суспільства у формуванні державних, представницьких, законодавчих, судових і виконавчих органів, вираження волі тієї частини населення, яка за законодавством вважається достатньою для визнання результатів виборів легітимними.

Виборче право – сукупність юридичних норм, що закріплюють права громадян обирати та бути обраними в органи державної влади, а також право відкликання виборцями обраних осіб, які не виправдали їх довіри.

Виборчі технології – сукупність методів, програм та практик впливу на свідомість електорату з боку суб'єктів виборчого процесу і залучених ними медіакорпорацій та інших комунікаторів з метою отримати необхідну підтримку виборців через їх голосування на політичних виборах.

Виборчий процес – діяльність суб'єктів виборчого права, тобто виконання ними юридично значущих дій, шляхом проведення яких ці суб'єкти реалізують закріплені правовими нормами права і обов'язки, спрямована на формування представницьких органів публічної влади та обрання виборних посадових осіб; діяльність суб'єктів виборчого права з реалізації закріплених процесуальними нормами юридичних прав і обов'язків шляхом проведення в певній послідовності низки виборчих дій.

Війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням протиріч між державами, народами, національними і соціальними групами з переходом до застосування засобів збройної боротьби у формі бойових дій.

Влада – 1) специфічне, непаритетне відношення між соціальними суб'єктами, явище, яке має свої суспільні джерела та різноманітні ресурси; властивість і функція соціальної системи, що походить зі складного комплексу системних взаємодій та структурних ієрархій; 2) спосіб ієрархічної самоорганізації соціальних відносин, заснований на цільовому розподілі функцій управління, підпорядкування і соціального контролю.

Генералізація конфлікту – перехід до більш глибоких суперечностей, виникнення безлічі різних точок зіткнення; відбувається розширення його часових і просторових меж, зростає кількість учасників.

Геополітика – теоретична школа, що досліджує міжнародні відносини з позиції географічного детермінізму.

Глобалізм – сучасна доктрина, де розглядається процес розширення та поглиблення міжнародних зв'язків і інститутів з інтеграцією в єдиний простір.

Громадська думка – 1) історично зумовлений динамічний стан масової свідомості великих груп людей, який своїм змістом віддзеркалює співвідношення соціальних сил, що фактично діють у суспільстві; 2) особливий прояв масової свідомості, який виявляється у вербальних і невербальних оцінках і віддзеркалює ставлення індивідів до актуальних проблем суспільного життя, соціально важливих фактів і подій. Це єдині за змістом судження, присвячені фактам соціального життя, колективної діяльності та діяльності окремих індивідів.

Девіантна поведінка – вчинки, дії людини, які не відповідають офіційно встановленим або фактично сформованим, визнаним у даному суспільстві нормам.

Дедукція – процес аналітичного міркування від загального до часткового або менш загального.

Делегування влади – передання на певний період тих чи інших повноважень від одних суб'єктів влади (як правило державних) до інших органів управління, юридичних або фізичних осіб, які не мали раніше цих ресурсів впливу.

Демократизація – процес, у результаті якого відбувається перехід від тоталітарних режимів до демократії; процес упровадження демократичних принципів у політичну систему, культуру, стиль життя тощо.

Демократія – 1) суспільно-політична система, режим народовладдя, що ґрунтується на свободі й добровільності всіх форм життєдіяльності громадян; 2) політичний режим, в якому всі громадяни володіють рівними правами на владу, обирають, контролюють її та можуть бути обраними; 3) “ідеальна модель” політичного устрою або певний суспільний світогляд, що базується на цінностях свободи, рівноправності, прав людини.

Демонстрація – масова хода як публічне вираження соціально-політичного настрою; організована форма політичних дій, яка має організаторів, цілі та завдання (наприклад, сприяти більшій підтримці виборців на користь певного кандидата та виграти виборчу кампанію).

Державна влада – публічний феномен політичного характеру, основна форма політичного панування великої соціальної спільноти (народу, класу тощо); володіє верховенством і суверенітетом, має спеціалізований апарат з регулювання соціальних відносин, використовує право і легітимний примус; є системною функцією асиметричного суспільства.

Джерело конфлікту – ситуація або стан, що виражає протилежні інтереси, цілі або потреби.

Динаміка конфлікту – процес його зміни і розвитку. Конфлікт проходить у своєму розвитку за звичайних умов три стадії: передконфліктну (виникнення конфлікту), конфліктну (розвиток конфлікту, відкрите протистояння), післяконфліктну (вирішення конфлікту).

Дисперсія влади – характерна ознака плюралістичної демократії, стан, що свідчить про більш дрібний поділ ресурсів влади, ніж офіційний розподіл повноважень і прерогатив між гілками державного правління, інститутами та функціональними рівнями влади.

Диференціація влади – розподіл владних повноважень і функцій за ступенями, рівнями, ешелонами, ланками, регіонами.

Діагностика конфлікту – діяльність щодо визначення сутності, виду й особливостей конфлікту на основі його аналізу, а також сукупність методів і принципів вивчення конфліктів.

Експеримент – метод збору і аналізу емпіричних даних з метою перевірки гіпотез щодо причинних зв'язків між явищами.

Еліта – найвища, привілейована верства, яка обіймає панівні позиції у суспільстві, наділена найвищими показниками у своїй професійній сфері.

Ескалація конфлікту – розвиток конфлікту “по вертикалі”, зростання його гостроти і розмаху, пов'язане із загостренням конфліктних відносин. Е. к. – ключова, найнапруженіша його стадія, яка характеризується такими ознаками: звуження когнітивної сфери у поведінці й діяльності; витіснення адекватного сприйняття іншого образом ворога; зростання емоційної напруги; перехід від аргументів до претензій і особистих випадів; зростання ієрархічного рангу інтересів, що порушуються й захищаються, та їх поляризація; застосування насильства; втрата первісного предмета розбіжностей, яка полягає в тому, що протистояння, яке почалося через спірний об'єкт, переростає в більш глобальне зіткнення, у процесі якого первісний предмет конфлікту вже не грає основної ролі. Конфлікт стає незалежним від причин, що його викликали, і продовжується після того, як вони стали незначними; розширення кордонів конфлікту; збільшення кількості учасників.

Завершення конфлікту – етап у динаміці конфлікту, що полягає в припиненні, закінченні конфлікту з будь-яких причин.

Завершення конфлікту може протікати в таких формах: розв'язання, врегулювання, загасання, переростання в інший конфлікт, усунення конфлікту.

Загасання конфлікту – тимчасове припинення протидії при збереженні основних ознак конфлікту: протиріччя і напружених відносин. Конфлікт переходить із “явної” форми в сховану.

Заколот – збройне повстання, бунт ворожих сил проти державної влади, переважно організований у результаті таємної змови.

Зовнішня політика – практичне втілення основних принципів міжнародної політики держави, що відповідає її національним інтересам.

Ідентичність – почуття існування унікальної індивідуальності, що відрізняється від інших індивідів, або відчуття себе як частини унікальної групи, що різниться від інших груп використанням групових цінностей.

Ідеологія (від грец. *ἰδέα* – початок, основа, первообраз і *λόγος* – слово, вчення) – система поглядів і ідей, в яких усвідомлюється і оцінюється ставлення людей до дійсності і один до одного, соціальних проблем і конфліктів, а також містяться цілі соціальної діяльності.

Ізоляція – метод здійснення соціального контролю, суть якого полягає в тому, щоб поставити нездоланні бар'єри між девіантом і суспільством без яких-небудь спроб виправлення або перевиховання його.

Індукція – процес виведення загального стану зі спостереження низки поодиноких фактів, тобто пізнання від окремого до загального.

Інновація – тип поведінки, за якої індивіди твердо дотримуються встановлених суспільством цілей, але відкидають схвалені суспільством засоби їх досягнення.

Інститут – 1) стійкий комплекс формальних і неформальних правил, принципів, норм, настанов, які регулюють різні сфери людської діяльності та організують їх у систему ролей і статусів, що складають соціальну систему (соціологічне трактування); 2) організаційно-правове втілення чинного порядку організації та функцій соціальних груп, що є матеріальною основою і соціальним субстратом інституційності (юридичне трактування).

Інститути політичні – організаційно оформлені, відносно стійкі форми політичної практики (політичні організації, держава, її органи тощо), які забезпечені спеціальними фаховими групами, виконують політичні функції та діють за певними нормами.

Інтерація – налагодження зв'язків з іншими людьми, здатність особи бути суб'єктом соціального зв'язку.

Інтереси – ставлення особистості до свого становища та умов життя в даній соціальній і економічній структурі, а також до обумовлених цим станом потреб.

Інтеріоризація – процес включення соціальних норм та цінностей до внутрішнього світу людини. Інтерналізація – процес засвоєння, опанування “зовнішніх” цінностей, норм, культурних чинників. Джерелом інтерналізації можуть бути інші люди, документи, інформаційні системи, власні спостереження.

Інформаційна модель конфлікту – суб'єктивна картина даної ситуації, що складається в психіці кожного учасника та містить уявлення опонентів: про самих себе (мету, мотиви, цінності, можливості тощо); про протидіючу сторону (її мету, мотиви, цінності, можливості тощо); кожного учасника про те, як інший сприймає його; про середовище, в якому складаються конкретні відносини.

Інцидент – дії однієї зі сторін, які викликають відповідну реакцію іншої сторони.

Кейс-стаді (case study) – детальне дослідження окремого випадку, що відноситься до певного класу феноменів.

Класифікація – розподіл тих чи інших об’єктів за класами у залежності від їх загальних ознак, що фіксує закономірні зв’язки між класами об’єктів в єдиній системі конкретної галузі знання.

Конкуренція – 1) суперництво, активне змагання на певному поприщі між окремими особами, зацікавленими в одній і тій же меті, що легко переходить у конфлікт за відповідного збігу обставин і активного застосування конфліктогенів спілкування; 2) стиль поведінки при врегулюванні конфлікту.

Контроль соціальний – сукупність засобів та методів впливу суспільства на небажані форми поведінки з метою їх знищення або мінімізації.

Контрреволюція – боротьба опозиційних сил проти революційних класів чи сил і створеного революцією нового суспільного та державного ладу. Має на меті збереження своїх привілеїв або реставрацію вже поваленого революцією суспільно-політичного ладу.

Контрреформа – дії, спрямовані на скасування або обмеження порядків, введених реформами.

Конфлікт – протиставлення суспільних суб’єктів з метою реалізації їх суперечливих інтересів, позицій, цінностей і поглядів.

Конфлікт адміністративно-правовий – протиставлення суб’єктів “вертикальних”, організаційно-управлінських відносин з приводу цілей, методів та засобів (зокрема правових) реалізації цієї діяльності, а також використання її результатів та соціальних наслідків. Він може виникати на рівні трудового колективу, а також територіальних відносин (адміністративно-територіальний конфлікт між органами місцевого самоврядування та центральною владою); між відомствами, міністерствами і іншими організаційно оформленими ланками управління; між політичними і державно-адміністративними (груповими і індивідуальними) суб’єктами (структурами).

Конфлікт вертикальний – конфліктна взаємодія суб’єктів вертикального підпорядкування: керівник – підлеглий, підприємство – вища організація, мале підприємство – фундатор. Особливість цього виду конфліктів – споконвічно різне співвідношення між владою і підлеглими, різні можливості при їх взаємодії.

Конфлікт горизонтальний – передбачає конфліктну взаємодію рівних (за ієрархічним рівнем, повнотою влади) суб’єктів: керівників одного рівня, підприємств і фахівців між собою.

Конфлікт державно-правовий – конфронтація, яка виникає між інститутами суспільства, соціальними спільнотами та владними суб’єктами внаслідок завдання шкоди авторитету влади, порушення нормального функціонування державного механізму; суттєве розходження у діях (актах) від наявної конституційної системи організації публічної влади, ухвалення рішень з порушенням процедури, а також у зв’язку із прагненням недержавних суб’єктів розширити (змінити) свій політикоправовий статус; може бути вирішений за допомогою конституційно визначених засобів (форм).

Конфлікт міжнародний – конфлікт, що виникає між державами або групою держав, підґрунтям якого є зіткнення протилежних інтересів, цінностей, цілей. Його можна трактувати як тривалий стан активної чи пасивної боротьби двох чи декількох учасників міжнародних відносин стосовно реалізації своїх інтересів, які є несумісними з інтересами протилежної сторони.

Конфлікт міжособистісний – зіткнення особистостей через несумісність їх інтересів, поглядів, мотивів, цілей діяльності, норм поведінки окремих людей або груп, коли не задовольняються найтаємніші, головні потреби особистості, завдається шкода цінностям її “я”.

Конфлікт політичний – зіткнення протилежних суспільних сил, обумовлене певними політичними інтересами й цілями, які взаємовиключаються; боротьба між суб’єктами за політичний вплив у тому або іншому суспільстві або на міжнародній арені; розходження з приводу розподілу владних повноважень, панування і управління.

Конфлікт трудовий – розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудових відносин щодо встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту.

Конфліктна поведінка опонентів – дії, спрямовані на пряме або непряме блокування, досягнення опонентами цілей, намірів, інтересів, формування настанови на боротьбу, яка передбачає психологічну готовність до неї (порушення структури нормальних зв’язків, збільшення неприязні і ворожечі, агресія, формування образу ворога).

Конфліктна ситуація – збіг обставин, людських інтересів, який об’єктивно створює підстави для реального протиборства між соціальними суб’єктами; ситуація, в якій виявилася та усвідомлена сторонами несумісність дій однієї сторони з нормами й очікуваннями іншої. Вона виявляє опонентів і причинну обумовленість конфлікту.

Конформність – тип поведінки, яка має місце, коли члени суспільства приймають і ціль — досягнення матеріального успіху, і соціально затвердені засоби її здійснення. Подібна поведінка є основою стабільного суспільства.

Компроміс – стиль конфліктної поведінки, який означає згоду учасника (учасників) конфлікту до врегулювання розбіжностей на основі взаємних поступок, досягнення часткового задоволення своїх інтересів.

Легалізація державної влади – юридичне проголошення правомірності її виникнення (установлення), організації та діяльності.

Легітимація політичної влади – процес, шляхом якого вона набуває якості легітимності, соціального визнання, виправдання, схвалення тощо.

Легітимність влади – її авторитет у громадян, визнання права управляти і згода підкорятися; виражає справедливість, правильність, виправданість, правову й моральну законність та інші чесноти влади. Л. оцінюється за її відповідністю інтересам більшості населення, його уявленням про справедливість, певним соціально-психічним установкам і очікуванням людей.

Лідер – особа, яка наділена певним обсягом повноважень для того, щоб формулювати і виражати інтереси і цілі інших людей, мобілізувати їх на певні дії.

Лідер-агітатор – особа, яку відрізняють бажання широко агітувати і спілкуватися з громадянами; часто виступає перед публікою, намагається бути поміченими, збуджує публіку закликами, провокує та принижує своїх опонентів.

Лідер-адміністратор – особа, яка здатна приймати зважені політичні рішення, схильна до компромісів. Вона фокусує свою увагу на маніпуляції певною групою, демонструючи неупереджений безособовий інтерес до завдань організації.

Лідер-пожежний – особа, яка орієнтована на найнагальніші проблеми суспільства, його дії залежать від конкретної ситуації.

Лідер-прапорносець – особа, яку відрізняють особливе бачення дійсності, певний ідеал, мрія, що здатна надихнути широкі маси.

Лідер-служитель – особа, яка у своїй діяльності орієнтується на потреби своїх прихильників та виборців і діє від їх імені.

Лідер-теоретик – особа, яка прагне до абстракції та масштабності. Розгляд різних ідей часто виступає для теоретика самоціллю, що іноді віддаляє його від прихильників. Цей лідер схильний розробляти програми, проекти, але не бажає займатися практичною політикою.

Лідер-торговець – особа, яка здатна привабливо піднести свої ідеї, грамотно переконати громадян у перевазі їх над ідеями інших.

Лідерство – один із механізмів інтеграції групової діяльності, за якого відбувається ефективний соціальний вплив одних людей на інших безвідносно до того, чи мають перші адміністративні важелі чи ні.

Лідерство авторитарне – допускає одноособовий спрямовуючий вплив, заснований на загрозі санкцій, застосуванні сили тощо. Для такого лідера характерна жорсткість мислення, ігнорування інформації або аргументів, що не збігаються з його власною позицією, одноособовий вибір напрямів і цілей діяльності.

Лідерство демократичне – виражається у врахуванні керівником інтересів і думок усіх членів соціальної спільноти, групи або організації та їх участі в управлінні. Такого лідера вирізняють гнучкість мислення, схильність до отримання найповнішої інформації, увага до тих аргументів, що не збігаються з його власною позицією.

Лідерство політичне – обумовлена системою соціально-політичних та психологічних відносин здатність суб'єкта здійснювати вплив на політичну діяльність окремих осіб та соціальних об'єднань; соціально значуща спеціалізована діяльність, що проводиться політичними лідерами у відповідності з їх статусно-рольовими та владними повноваженнями.

Лідерство раціонально-легальне – засноване на існуючій у суспільстві нормативно-правовій базі. Лідер обирається через демократичні процедури і надання йому повноважень.

Лідерство традиційне – засноване на політичних традиціях. Воно передбачає віру підлеглих у те, що влада законна, оскільки вона існувала завжди. Влада правителя пов'язана з традиційними нормами, на які він посилається, організовуючи свою діяльність.

Лідерство харизматичне – передбачає виключні особистісні якості самого лідера, якими він наділений реально або які приписуються йому його оточенням і постійно поширюються засобами масової інформації. Основою легітимності харизматичного лідерства є його переваги над іншими.

Метод – логічна конструкція імперативного характеру, що задає певний план дій.

Міжнародна система – політична система з певною сукупністю стосунків, що знаходяться у безперервній взаємодії зі своїм зовнішнім середовищем через механізми “входів” і “виходів”.

Міжнародний актор – активний учасник (колективний або індивідуальний) міжнародних відносин, який має можливість впливати на процес прийняття і здійснення рішень у світовій політичній системі.

Міжнародні відносини – система реальних зв'язків між державами, що створюють свого роду простір, в якому існує світова політика.

Мітинг – масові збори для обговорення суттєво важливих питань поточного життя на підтримку певних вимог або для вираження солідарності чи протесту.

Моделювання – дослідження певних явищ, процесів або систем об'єктів шляхом побудови та дослідження їх моделей, а також використання моделей для визначення або уточнення характеристик та раціоналізації засобів побудови нових об'єктів.

Напруга соціальна – такий стан соціальної системи, змістом якого є процес виникнення та розвитку суперечностей відносин, інтересів, дій людей, соціальних груп та інститутів, суспільства в цілому, що характеризується підсиленням протилежних тенденцій, потреб і цілей соціальних спільнот та індивідів, супроводжується зростанням незадоволеності, негативною психологічною спрямованістю, дестабілізацією соціальних зв'язків. Необхідна умова визрівання Н. с. – виникнення соціальних суперечностей.

Наркоманія – психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною.

Настанова – соціально обумовлена схильність особистості до певної дії в конкретних умовах.

Національний інтерес – усвідомлення і відображення корінних потреб суспільства в державній політиці.

Норма соціальна – правила, які виражають вимоги суспільства, соціальної групи до поведінки особистості, групи в їх взаємовідносинах один з одним, соціальними інститутами, суспільством у цілому.

Об'єкт конфлікту – конкретна матеріальна (ресурс), соціальна (влада) або духовна (ідея, принцип, норма) цінність, до володіння або користування якою прагнуть учасники конфлікту.

Органи державної влади – інституційні елементи державної влади, в яких зосереджені, локалізовані й сконцентровані державні владні функції та суб'єкти, які ці функції виконують; їх функціонування пов'язане з суб'єктивними діями її людських носіїв.

Особистість – конкретне відображення сутності людини, інтеграція в індивіди соціально значущих рис та соціальних відносин даного суспільства, яка певним чином реалізується у практичній діяльності.

Переворот – насильницька та неконституційна зміна влади в державі або збройний виступ армії проти державної влади у результаті таємної змови; зміна влади в державі, що здійснюється обов'язково з порушенням чинних на даний момент конституційних і правових норм зазвичай із застосуванням сили для захоплення центрів управління державою і здійсненням фізичної ізоляції (іноді арешту або вбивства) діючих його керівників.

Переконання – особисті соціально-психологічні потреби, в основі яких лежать певні уявлення, ідеї, принципи, що визначають ставлення людини до дійсності та спонукають її діяти відповідно до своїх ідеалів, принципів, поглядів, світогляду.

Підбурювач – особа, організація або держава, що підштовхує певних учасників до конфлікту.

Повстання – масовий збройний виступ проти встановленого соціально-політичного стану, спрямований проти влади, тиранії.

Поліархія – особливий різновид демократичного режиму правління, за якого громадянам надаються найширші можливості політичної участі й соціального контролю, а групам інтересів і лідерам – умови відкритої конкуренції за владу.

Політика – соціальне явище, людська діяльність, що виражається у взаємодії між соціальними спільнотами, класами, націями, народами, державами, партіями, громадянами та їх об'єднаннями на ґрунті політичної влади, реалізації певних цілей з метою поліпшення умов життя людей, забезпечення суспільного і світового порядку.

Політико-правові інститути – відносно виокремлені організаційно-функціональні структури держави й стабільні форми публічної політики, які виконують власні специфічні функції в цілісній системі державно-політичного регулювання суспільних відносин засобами правового й політичного впливу.

Політична влада – 1) функціональний політикоправовий інститут держави і суспільства, який проектується та утворюється людьми, його органи та установи мають визначену структуру, професійний склад і компетенції, розвиваються і функціонують в організованому соціальному просторі; 2) потужний важіль правління, циркулюючий засіб, що постає предметом накопичення й обміну ресурсів з тенденцією нерівномірного їх розподілу серед чинних суб'єктів політики.

Політична діяльність – 1) вид суспільної діяльності суб'єктів політики, уособленої як потреба в сукупності осмислених дій, що ґрунтуються на врахуванні політичних інтересів, мобілізації політичної волі з метою досягнення політичних цілей; 2) систематичне свідоме втручання окремих індивідів чи груп людей в систему соціально-політичних зв'язків і відносин із метою пристосування її до своїх інтересів, цінностей та ідеалів, є найважливішою складовою політичного процесу; це специфічна форма активного ставлення людей до свого суспільного середовища, яка має на меті цілеспрямоване його регулювання та перетворення за допомогою чинника влади; 3) сукупність дій суспільних груп (класів, соціальних прошарків, націй тощо) щодо реалізації політичних інтересів з приводу завоювання, використання та утримання влади.

Політична еліта – привілейована соціальна група, яка концентрує у своїх руках значний обсяг політичної влади, забезпечує інтеграцію, координацію, субординацію і відображення в політичних установах інтересів різних верств суспільства, створює механізм втілення політичних задумів.

Політична ідеологія – відносно систематизована сукупність понять, ідей і уявлень, в яких суб'єкти політичних відносин усвідомлюють свої політичні інтереси і якими виправдовують свої політичні спрямування; доктрина, що обґрунтовує зазіхання будь-якої групи на владу або її використання та передбачає ту або іншу стратегію політичних дій.

Політична кампанія – система заходів, які здійснюються суб'єктом політичної дії протягом певного періоду задля досягнення певної політичної мети або створення передумов для цього; управлінський процес, ініційований політичним актором для переслідування певних політичних цілей методами і засобами, що виключають застосування відкритих форм примусу.

Політична криза – особливий стан у розвитку і функціонуванні політичної системи суспільства і, насамперед, її державних структур, який характеризується нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних інститутів, зниженням рівня керованості всіма сферами життя суспільства, наростанням соціально-політичної активності мас.

Політична культура – 1) специфічний та історично зумовлений продукт життєдіяльності людей, їх політичної творчості, що виражає процес освоєння класами, націями, іншими соціальними спільнотами та індивідами політичних відносин; 2) система політичного досвіду, знань, установок, поглядів, стереотипів, концепцій, зразків поведінки і функціонування політичних суб'єктів; зрілість і компетентність громадян в оцінці політичних явищ; форма політичної етики, поведінки, вчинків і дій людей; 3) особливості функціонування тих чи інших суспільнополітичних інститутів, розвиток політичних процесів, політичні традиції, чинні норми політичної практики, ідеї, концепції та переконання про взаємини між різними суспільно-політичними інститутами тощо, політичні відносини в цілому, що детерміновані особливостями історичного досвіду і національного характеру, геополітичного положення країни, комплексом соціальнополітичних і економічних та природних факторів.

Політична мова – зовнішній спосіб вираження політичного мислення і політичних цінностей, характеризує кожен елемент політичної культури.

Політична модернізація – соціальні та інституціональні перетворення, пов'язані з переходом від одного типу політичної системи до іншого. Політичну модернізацію диференціюють як зростання динамізму політичної системи, її здатність адекватно реагувати на зміни політичних реалій; формування нової модернізаторської політичної еліти; зниження ступеня відчуження громадян від політичної влади; забезпечення реальної участі народу в політичному житті; підвищення впливу інформації; постійне вдосконалення цінностей та норм у системі політичної культури та ін.

Політична модифікація – процес, що є характерним для досить розвинутих і цілком прогресивних політичних систем і полягає в закономірній зміні акцентів у розташуванні політичних сил (партій), які конкурують на політичній арені. Під час політичної модифікації через оновлення відбувається закріплення ресурсів демократичної влади, парламентаризму, партійно-ідеологічного плюралізму, прав і свобод людини.

Політична партія – громадсько-політичне утворення, що переслідує мету вибороти владу в державі, утримати її, ефективно використовувати, реалізуючи політичну волю громадян.

Політична поведінка – сукупність реакцій соціальних суб'єктів (осіб, груп, спільнот) на певні форми, засоби і напрями функціонування політичної системи.

Політична свідомість – духовне утворення, яке включає політичні знання, ідеї, погляди, уявлення, переконання, інтереси, цінності, оцінки, орієнтації, звичаї, традиції, норми, настанови, соціально-політичні почуття, настрої тощо, що відбивають найбільш істотні економічні, соціальні, політичні та духовні інтереси людей, які мають бути реалізовані через інститути політичної системи.

Політична система суспільства – інтегрована сукупність відносин влади, суб'єктів політики, державних і недержавних політичних інститутів, покликаних виконувати функції захисту й гармонізації інтересів соціальних угруповань, забезпечувати політичну наступність і стабільність у життєдіяльності суспільства.

Політична соціалізація – засвоєння певних політичних знань, цінностей і норм, передачі і набуття політичного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями людей, що дозволяють особі стати повноправним учасником політичного життя суспільства, орієнтуватися в складних суспільних процесах, робити свідомий вибір у політиці.

Політична сфера – галузь реалізації владно-політичних відносин у суспільстві, що позначає межі поширення політичних ідей та впливів, в якій відбувається безпосередня діяльність держави, політиків і політичних організацій.

Політична трансформація – перехід від одного типу сучасної політичної системи до іншого, наприклад, від автократії (тоталітаризму, авторитаризму) до демократії.

Політична трансформація – історичний процес змін, що постає як єдність трансформації політичної системи суспільства, трансформації “людини політичної” (особа, еліта, колектив, організація) та трансформації політичної культури суспільства і особистості (ідеї, норми, рівень політичних відносин).

Політична участь – 1) дії громадян, спрямовані на функціонування політичної системи, які мають за мету вплинути на державну політику, управління державними справами або на вибір політичних лідерів на будь-якому рівні політичної влади, місцевому чи загальнонаціональному; 2) вплив громадян на функціонування політичної системи, формування політичних інститутів і вироблення політичних рішень; дії, що виконують приватні особи, які мають за мету вплив на державну політику, управління державними справами чи на вибір політичного лідера на тому чи іншому рівні влади.

Політичне рішення – процес, у якому елементи структури, розвиваючись послідовно, передають накопичену інформацію та вироблені команди один одному; це здійснюваний в колективній або індивідуальній формі процес (технологія) визначення завдань політичної дії, етапів, способів їх досягнення.

Політичне функціонування – професійна політична діяльність, мета якої – розробити правові норми, управляти різними політичними інститутами.

Політичні субкультури – сукупність політичних орієнтацій, що значно різняться від тих, які домінують у суспільстві.

Політичні вибори – форма безпосереднього народовладдя, яка полягає у народному волевиявленні через голосування з метою формування органів державної влади та місцевого самоврядування.

Політичний конфлікт – зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил, суб’єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси, пов’язані з боротьбою за здобуття або утримання влади, обумовлене протилежністю їх політичних інтересів і цінностей.

Політичний процес – сукупна діяльність всіх суб’єктів політики, що опосередковує публічну владу і пов’язана з формуванням, розвитком, перетворенням і функціонуванням політичної системи.

Політичний режим – сукупність головних засобів, методів і технологій здійснення політичної влади.

Полюс сили – існування в сучасному геопросторі окремих політичних центрів (держав або регіонів), що визначають характер міжнародних відносин і притягують до орбіти своїх інтересів інших акторів міжнародних відносин.

Пособники (спільники, співучасники) – особи, групи або держави, які безпосередньо або опосередковано (використовуючи ідеологічні, економічні, інформаційні, військові або інші ресурси) сприяють розв’язанню, організації, розгортанню конфлікту.

Правляча еліта – сукупність індивідів, які наділені владою та приймають рішення стосовно змісту і розподілу основних цінностей суспільства.

Предмет дослідження соціально-політичних студій – вивчення закономірностей функціонування і розвитку соціальної і політичної сфер суспільства як цілісної системи в їх єдності та взаємозв'язку.

Предмет конфлікту – об'єктивно існуюча або уявна проблема, що лежить в основі зіткнення.

Принципи – результат узагальнення, висновки з усіх законів і категорій, що виступають як відправні положення науки.

Путч – форма (спроба) захоплення влади через використання репресивних заходів та частини армії; державний переворот, здійснений невеликою групою озброєних людей.

Реабілітація – метод здійснення соціального контролю, що розглядається як процес, у ході якого девіанти можуть підготуватися до повернення до нормального життя і загальноприйнятого виконання своїх ролей у суспільстві.

Революція – докорінне, глибинне перетворення природи і механізмів влади у суспільстві, радикальна зміна всієї політичної системи, яка розкриває можливості значних соціально-економічних зрушень; фундаментальна структурна зміна існуючої соціальної, політичної чи економічної системи, яка відбувається раптово або протягом відносно короткого часу.

Ретритизм – тип поведінки, яка має місце, коли індивіди відкидають як культурні цілі, так і визнані засоби їх досягнення, нічого не пропонуючи натомість.

Реформа – комплекс заходів, якими вводяться такі нові суспільні відносини, які не змінюють основ (передусім економічних) системи суспільних відносин, але приводять до зміни умов діяльності всіх або групи членів суспільства.

Ритуалізм – тип поведінки, яка має місце, коли члени суспільства відкидають культурні цілі або принижують їх значущість, але при цьому механічно використовують схвалені суспільством засоби досягнення таких цілей.

Розв'язання конфлікту – спільна діяльність його учасників, спрямована на припинення протидії й вирішення проблеми, що привела до зіткнення.

Самість – властивість людини бути об'єктом для самої себе; здатність особистості вести внутрішній діалог.

Самооцінка – оцінка особистістю своїх здібностей, можливостей, свого місця серед інших людей. Основна функція самооцінки – регуляція поведінки особистості, самокорекція вчинків.

Санкція – засіб (заохочення або покарання) стимулювання людей до належної поведінки, обумовленої нормою.

Світова політика – сукупна політична діяльність основних суб'єктів міжнародних відносин; інтегрований процес, виражений у діяльності держав

та інших легітимних і загально визначених органів та організацій світового масштабу.

Синтез – об'єднання пізнаних у результаті аналізу елементів в єдине ціле.

Система гільдій – система добору еліти в основному закритого від громадськості відбору, в якій найважливішу роль відіграють наперед задані критерії, правила та процедури відбирання. По суті це бюрократична система селекції кадрів, яка передбачає безліч інститутів фільтрації претендентів на керівні посади, ієрархічність, протекціонізм, повільний еволюційний шлях нагору.

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) через засвоєння ним елементів культури, соціальних норм та цінностей, на засадах яких формуються соціально значущі риси особистості.

Соціальна активність особистості – системна соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень перетворення особистості в суб'єкта суспільних відносин.

Соціальна група велика – спільнота людей з необмеженою чисельністю осіб, яких об'єднують соціальні ознаки, властиві членам цих груп, а не факт їх безпосереднього спілкування.

Соціальна група мала – спільнота людей чисельністю від двох до кількох десятків осіб, в якій соціальні зв'язки можуть бути реалізовані у формі персональних контактів.

Соціальна група неформальна – спільнота людей, члени якої самостійно виробляють правила поведінки, міжособистісні зв'язки мають емоційний характер, домінують взаємні симпатії; місце людини у просторі цих груп визначається не формальною посадою і офіційним статусом, а особистими рисами та якостями.

Соціальна група реальна – внутрішньоструктурована свідомо спільнота людей, яка має постійне членство, існує тривалий час.

Соціальна група уявна – спільнота людей, яка конструюється штучно для потреб статистики, існує віртуально (у свідомості) або виникає стихійно і легко розпадається.

Соціальна група формальна – спільнота людей, в якій чітко окреслені стосунки між членами, їх функції та права закріплені, а міжособистісні зв'язки визначені за допомогою законів, статутів, інструкцій, розпоряджень.

Соціальна дія – дія людини (незалежно від того, чи носить вона зовнішній чи внутрішній характер, зводиться до невтручання або терплячого прийняття), яка по передбачуваному дійовою особою або дійовими особами змісту співвідноситься з дією інших людей або орієнтується на неї.

Соціальна мобільність – можливість індивіда (соціальної групи) пересуватися в соціальному просторі, змінювати свої соціальні позиції. Розрізняють с. м. вертикальну (перехід людини з однієї соціальної групи до іншої зі зміною рівня доступу до системи соціальних ресурсів) та горизонтальну (перехід людини з однієї соціальної групи до іншої без зміни

рівня доступу до системи соціальних ресурсів); індивідуальну (зміна індивідом соціальної позиції (статусу) шляхом виходу з однієї соціальної групи й приєднання до іншої) та групову (зміни в побудові соціального простору, коли певні соціальні групи або підвищують, або знижують свій статус у суспільстві).

Соціальна нерівність – результат різного доступу окремих індивідів та соціальних груп до соціальних ресурсів, якими володіє суспільство.

Соціальна поведінка – якісна характеристика соціальної дії та взаємодії, це те, як людина поводить себе в тій або іншій ситуації, у тому або іншому соціальному середовищі; спосіб виявлення особистістю переваг, мотивів, настанов, можливостей та здібностей у соціальній дії або взаємодії.

Соціальна роль – нормативний зразок поведінки індивіда, який займає певну соціальну позицію (у суспільстві, соціальній організації, соціальній групі) і виконує належні функції; відповідний прийнятим нормам спосіб поведінки людей залежно від їх статусу.

Соціальна страта – група людей, яка має спільну позицію у вертикальному вимірі соціального простору та характеризується схожим матеріальним становищем і приблизно однаковим обсягом прав та обов'язків.

Соціальна стратифікація – процес ієрархічного розшарування суспільства за критеріями багатства (економічне становище особи, рівень доходів, володіння рухомим і нерухомим майном, землею тощо), влади (можливість втілювати у життя свої наміри попри опір, невдоволення, небажання інших людей), престижу (статус у суспільстві).

Соціальна структура – сукупність усталених взаємодій, що залучають людей до суспільства як представників тих чи інших великих соціальних груп; має дві складові: морфологічну (склад структури, представлений соціальними групами) і регулятивну (соціальні відносини).

Соціальна роль – зразок поведінки людини, який суспільство визнає за доцільний для володаря даного статусу.

Соціальна якість – специфіка особистості, яка визначається сукупністю соціально-психологічних властивостей і рис, взаємопов'язаних певним чином та зумовлених типом соціальної взаємодії особистості з іншими людьми в конкретних соціально-історичних умовах і обставинах.

Соціальний процес – серія явищ або взаємодій, які відбуваються в організації, структурі груп і змінюють стосунки між людьми або між складовими елементами спільноти; сукупність дій соціальних спільностей, соціальних верств, різних груп, індивідів, що спрямовані на їх відтворення і забезпечення стабільності суспільної системи.

Соціальний статус – становище, яке займає індивід або соціальна група в суспільстві або окремій соціальній підсистемі суспільства.

Соціальний факт – об'єктивний результат і форма взаємодії людей, соціальних груп, класів, інших соціальних спільнот.

Соціально-політичні технології – інтелектуально спроектовані комплексні алгоритми соціально-політичних дій (соціально-політичних

заходів, акцій, кампаній), які спрямовані на системне підвищення ефективності функціонування політичних суб'єктів з приводу виборення та утримання державної влади.

Співробітництво – стиль поведінки в конфлікті, який націлений на максимальну реалізацію учасниками зіткнення власних інтересів, припускає спільний пошук такого рішення, що задовольняє прагнення усіх конфліктуючих сторін.

Суб'єкти конфлікту – особистості, організації або соціальні групи, які здатні створювати конфліктну ситуацію, тобто потужно і відносно самостійно впливати на розвиток конфлікту відповідно до своїх інтересів, на поведінку і стан інших, викликати важливі зміни в соціальних відносинах.

Суб'єкт політичного конфлікту – те або інше соціальне об'єднання (формально або неформально організоване) або особистість (особистості), що прагнуть за допомогою специфічної діяльності реалізувати свої, протилежні іншим соціально-політичним силам, інтереси із приводу політичної влади.

Суб'єкти державної влади – ті громадяни чи піддані даної країни, які посідають певні державні посади (статуси) в органах державного управління та виконують відповідні владно-державні функції (ролі).

Суспільство – організована сукупність людей, об'єднаних відносинами, характерними для них на певному етапі історичного розвитку; соціальна самодостатня система, заснована на взаєминах людей у процесі реалізації особистих потреб.

Тактика поведінки в конфлікті – сукупність способів впливу на опонента, конкретні засоби і методи реалізації стратегії. Одна й та сама тактика може застосовуватися в різних стратегіях.

Теократія – специфічний політичний режим у країні (близький до монархії), за якого церква цілком або частково підміняє інститути держави, а державна влада концентрується в руках офіційних духовних осіб.

Тоталітаризм – політичний режим, що характеризується абсолютним контролем держави над усіма сферами суспільного життя (матеріальними і духовними), цілковитою підкорюю людини політичній владі та пануючій ідеології.

Традиційні абсолютистські монархії – авторитарні режими, де донині відсутні поділ влади, політична конкуренція, панує ідеологія консервативної аристократії.

Транснаціоналізм – школа, яка близька у своїй основі до глобалізму і містить ідею об'єднання держав в умовах глобальних загроз, коли співпраця набуває характеру транснаціональних зв'язків, де число учасників практично нескінченне і не існує національних меж у рамках глобального світу.

Узагальнення – процес уявного переходу від одиничного до загального з порівнянням окремих предметів, фактів, явищ і виявлення спільних рис, особливостей.

Управління конфліктом – цілеспрямований вплив на процеси конфліктної взаємодії з метою усунення причин, які спровокували конфлікт, і приведення поведінки учасників конфлікту у відповідність з нормами

взаємовідносин, що склалися; вплив, який забезпечує розв'язання соціально значущих завдань.

Урегулювання конфлікту – усунення протиріччя між опонентами за участю третьої сторони, що можливо як за згодою протиборчих сторін, так і без неї.

Усунення конфлікту – такий вплив на нього, у результаті якого ліквідуються основні структурні елементи конфлікту. Це можливо за допомогою наступних способів: вилучення з конфлікту одного з опонентів (переведення в інший відділ, філію; звільнення з роботи); виключення взаємодії опонентів на тривалий час (відправлення у відрядження одного або обох тощо); усунення об'єкта конфлікту (мати забирає у дітей, що сваряться, іграшку, через яку виник конфлікт).

Фокус-група – сфокусоване групове інтерв'ю, спрямоване на виявлення в учасників їхнього суб'єктивного сприйняття будь-яких предметів чи явищ дійсності у ході дискусії.

Функція конфлікту – роль, яку виконує конфлікт по відношенню до суспільства і його різних структурних утворень: соціальних груп, організацій і індивідів.

13. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 2-ге вид., доопр., доп / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448 с.
2. Пилипенко В.Є., Попова І.М., Танчер В.В. та ін. Спеціальні та галузеві соціології: Навч.посібник. – 2-е вид. / В.Є. Пилипенко, І.М. Попова, В.В. Танчер. – К.: ПЦ «Фоліант», 2007. – 451 с.
3. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Навч. посібник / [Ред. А. Ручка]. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – 363с.
4. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. – П26 К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
5. Спеціальні та галузеві соціології: Навч. посібник. – 2-ге вид. / За ред. В. Є. Пилипенко. – К.: Фоліант, 2007. – 451 с.
6. Рыбакова М.В. Современная социальная экологическая практика. / М. Рыбакова. – М., 2006. – 256 с.
7. Экономическая социология: автопортреты /Отв.ред.В.В.Радаев, М.С.Добрякова. – М.: Изд-во ВШЭ, 2007. – 487 с.
8. Соціологія: Навч. посібник / [Ред. С. Макеев]. – К.: Знання, 2005. – 455с
9. Курчаба Т. Соціологія: навч.-метод. посібник / Т.Курчаба. - Л.: ПП Сорока Т.Б., 2015. - 184 с.
10. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда, О.Д. Авдєєнко, П.О. Дьомкін, Семко В. Л. та ін. – К.: КНУБА, 2013.- 148с.
11. Бурдые П. Формы капитала // Западная экономическая социология: Хрестоматия современной классики. – М: РОССПЭН, 2004. – 536 с.

12. Л.М. Мельник, І.А.Дужа Політологія: навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2019 – 426 с.
13. Баранівський В. Ф. Політологія [Текст] : підручник / В. Ф. Баранівський ; Нац. акад. упр. - Київ : НАУ, 2016. - 235 с.
14. Воронянський О.В. Політологія: підручник / [Воронянський О.В., Кулішенко Т.Ю., Скубій І.В.]; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. - 179 с.
15. Горбач, О. Н. Політологія [Текст] : навч. посіб. / Олександр Горбач, Руслан Демчишак ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - 3-тє вид., допов. та перероб. - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. - 259 с.
16. Воронянський О.В. Політологія [Текст]: підручник / [Воронянський О. В., Кулішенко Т. Ю., Скубій І. В.] ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2017. - 179 с.
17. Політологія: підручник / [М. П. Требін та ін.]; за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. унт ім. Ярослава Мудрого. - 2-ге вид., перероб. і допов. - Харків : Право, 2018. – 460 с.
18. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2016. – Т. 1. – 516 с.
19. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. – Львів : «Новий Світ-2000», 2017. – Т. 2. – 535 с.
20. Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]; за наук. ред. Хоми Н. М. – Львів : «Новий Світ-2000», 2015. – 396 с.
21. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: підруч. для студ. вищ.навч. закл. / П. П. Шляхтун. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 471 с.

Допоміжна

1. Войтович Р. В. Інтелектуалізація еліт як технократична умова інституційного лідерства в державному управлінні / Р. В. Войтович // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2015. – № 1. – С. 48–53.
2. Гелей С. Д. Політологія: навч. посіб. / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – Львів: Львів. комерц. акад., 2015. – 9-те вид., перероб. і допов. – 369 с.
3. Герасіна Л. М. Проблема впливу міжнародних організацій на сучасний світовий політичний процес / Л. М. Герасіна // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – № 2. – С. 98–107.
4. Герасіна Л. М. Проблема вибору геостратегії сучасною Україною в геополітичному ландшафті світу / Л. М. Герасіна // Там само. – 2015. – № 3. – С. 210–212.

5. Герасіна Л. М. Проблема вибору ефективної “моделі” демократії в державницьких практиках сучасної України / Л. М. Герасіна // Там само. – 2015. – № 4. – С. 94–106.
6. Дмитренко М. А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції : [монографія]. – К.: Ун-т «Україна», 2011. – 820 с
7. Європейський Союз: економіка, політика, право : енцикл. слов. [Андрєєва О. М. та ін. ; редкол.: В. В. Копійка (голова) та ін.]. – К. : Київський університет, 2011. – 367 с.
8. Політична наука. Методи досліджень : підручник / за ред. О. А. Габрієляна. – К. : Академія, 2012. – 317 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник / Інститут держави і права НАН України ім. В. М. Корецького / Ю. С. Шемшученко (відп. ред.), В. П. Горбатенко (упоряд.). – 2.вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 735 с.
10. Політологія: відповіді на питання екзаменац. білетів. : навч. посіб. / за ред. д-ра політ. наук, проф. В. Ф. Цвиха. – К. : Знання, 2012. – 374 с.
11. Політологія: навч. посіб. / за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. – К. : Знання, 2011. – 415 с.
12. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник / За ред. проф. Ф. М. Кирилюка. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 704 с.
13. Політологія: підручник / М. М. Вегеш (ред.). — 3-тє вид., перероб. і доповн. — К.: Знання, 2008. — 384 с.
14. Прикладна політологія: навч. посіб. / В. П. Горбатенко (ред.). — К.: Академія, 2008. — 472 с.
15. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 480 с.
16. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 576 с.
17. Юрій М. Ф. Політологія: Підручник. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-1.html> – підручники з політології.
2. <http://chitalka.net.ua/zmist/politologija.html> – підручники з політології.
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання // www.nbu.gov.ua
4. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.library.lviv.ua/>
5. Національна історична бібліотека України :// <http://www.dibu.kiev.ua/>
6. Національна парламентська бібліотека України // <http://www.nplu.org/>
7. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка // <http://korolenko.kharkov.com/>
8. Наукова бібліотека ім.В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка // <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
9. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка // <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>
10. Книжкова палата України імені Івана Федорова // <http://www.ukrbook.net/>

Додаткові ресурси

1. Офіційне Інтернет-представництво Президента України
2. <http://www.president.gov.ua/>
3. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України <http://www.kmu.gov.ua/control>
5. Офіційний веб-сайт Конституційного суду України <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>
6. Офіційний веб-сервер Центральної виборчої комісії України
7. <http://www.cvk.gov.ua/>
8. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України
9. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України
11. <http://www.rainbow.gov.ua/>
12. Національний інститут стратегічних досліджень <http://www.niss.gov.ua/>
13. Офіційний сайт Ради Європи <http://www.coe.int/>
14. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини <http://www.echr.coe.int/echr>
15. Офіційний сайт Венеціанської комісії Ради Європи <http://www.venice.coe.int/>
16. Офіційний сайт Європейського Союзу <http://europa.eu/>
17. Офіційний сайт ОБСЄ <http://www.osce.org/>
18. Офіційний сайт Вищої Атестаційної Комісії України <http://www.vak.org.ua/>
19. Сайт Національної бібліотеки України ім.В.І.Вернадського
20. <http://www.nbu.gov.ua/>
21. Сайт Національної Парламентської бібліотеки України <http://www.nplu.kiev.ua/>
22. Сайт Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАН України <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=1>
23. Сайт Українського незалежного центру політичних досліджень <http://www.ucipr.kiev.ua/>
24. Сайт Українського центру політичного менеджмент <http://www.politik.org.ua/>
25. Сайт журналу «Політологічний вісник» http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_G
26. [um/Pv/index.html](http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_G)
27. Сайт журналу «Віче» <http://www.viche.info/>
28. Сайт альманаху «Грані» <http://www.grani.org.ua/>
29. Сайт наукового вісника «Гілея» <http://www.gileya.org.ua/213>
30. Сайт журналу «Нова парадигма» <http://www.novaparadigma.org.ua/>
31. Сайт щоденної української газети «День» <http://www.day.kiev.ua/>

Навчальне видання

**«СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ СТУДІЇ»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
(денної форми навчання)**

Укладачі:

- доктор філософських наук, професор **Мозговий Л.І.**
- кандидат філософських наук, доцент **Степанов В.В.**

За редакцією:

- доктора філософських наук, професора **Мозговий Л.І.**
- кандидата філософських наук, доцента **Степанов В.В.**

Підписано до друку 09.09.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 7,75.
Тираж 100 прим. Зам. №1965.

Підприємець Маторін Б.І.
84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. Е-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
